

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет бізнесу та права
Кафедра економіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»

Напрями забезпечення рентабельності діяльності підприємства (на
матеріалах ТОВ «Веселе-Агро»)

спеціальність 051 Економіка

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма «Економіка»

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти

Групи ЕКМ-21

ЦУЗ Ігор Григорович _____

(підпис)

Керівник:

К.е.н., доцент

ГОРДІЙЧУК Антоніна Іванівна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу

допущено до захисту

«__» _____ 20__ р.

Кандидат економічних наук, доцент

Гарант освітньої програми:

Дзямулич М.І.

(підпис)

Луцьк – 2025 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права

Кафедра економіки

Ступінь вищої освіти: магістр

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 051 Економіка

Освітня програма: «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки
проф. Шубалий О.М.

« ___ » _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ЦУЗ Ігор Григорович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи

Напрями забезпечення рентабельності діяльності підприємства (на матеріалах ТОВ «Веселе-Агро»)

Керівник роботи: Гордійчук А.І.

затверджені наказом закладу вищої освіти від «15»квітня 2025 р.№220/01-02

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи «09» грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи посібники, підручники, монографії, наукові статті у фахових журналах і збірниках наукових праць, нормативно-правові акти, положення, інструкції, фінансова і статистична звітність ТОВ «Веселе-Агро» за темою кваліфікаційної роботи, Інтернет джерела у вільному доступі.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ВЕСЕЛЕ-АГРО»

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

ВИСНОВКИ

ДОДАТКИ. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

5. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу:

1. Основні аспекти сутності рентабельності як економічної категорії

2. Фактори впливу на рентабельність діяльності підприємств

3. Аналіз основних економічних показників діяльності ТОВ «Веселе-Агро»

4. Зміна доходів, витрат та рентабельності виробництва на підприємстві

5. Аналіз зміни рентабельності виробництва основних груп продукції рослинництва

6. Пріоритетні заходи забезпечення рентабельності діяльності підприємства

7. Оцінка економічної ефективності заходів з підвищення рентабельності підприємства

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>1 розділ</i>	<i>доц. Гордійчук А.І.</i>		
<i>2 розділ</i>	<i>доц. Гордійчук А.І.</i>		
<i>3 розділ</i>	<i>доц. Гордійчук А.І.</i>		
<i>Висновки</i>	<i>доц. Гордійчук А.І.</i>		

7. Дата видачі завдання «15» квітня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	<i>Обґрунтування теми</i>	<i>до 15.04.2025</i>	
2.	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>до 01.05.2025</i>	
3.	<i>1 розділ</i>	<i>до 01.07.2025</i>	
4.	<i>2 розділ</i>	<i>до 15.10.2025</i>	
5.	<i>3 розділ</i>	<i>до 15.11.2025</i>	
6.	<i>Висновки</i>	<i>до 25.11.2025</i>	
7.	<i>Формування списку використаних джерел</i>	<i>до 27.12.2025</i>	
8.	<i>Формування додатків</i>	<i>до 02.12.2025</i>	
9.	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 05.12.2025</i>	
10.	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 07.12.2025</i>	
11.	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 08.12.2025</i>	
12.	<i>Представлення кваліфікаційної роботи магістра до захисту</i>	<i>до 09.12.2025</i>	

Здобувач вищої освіти

_____ (ЦУЗ І.Г.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (ГОРДІЙЧУК А.І.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Цуз І.Г. Напрями забезпечення рентабельності діяльності підприємства (на матеріалах ТОВ «Веселе-Агро»). – Кваліфікаційна робота магістра на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота магістра за спеціальністю 051 Економіка, освітня програма «Економіка». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2025.

Мета кваліфікаційної роботи магістра полягає в обґрунтуванні напрямів забезпечення рентабельності діяльності підприємства на прикладі ТОВ «Веселе-Агро». Об'єктом дослідження є процес забезпечення рентабельності діяльності підприємства на прикладі ТОВ «Веселе-Агро». Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти забезпечення рентабельності діяльності підприємства на матеріалах ТОВ «Веселе-Агро».

У першому розділі вивчено економічну сутність та фактори підвищення рентабельності підприємства; досліджено методи аналізу рентабельності діяльності підприємства; розглянуто проблеми забезпечення рентабельності діяльності підприємств.

У другому розділі представлено характеристику економічної діяльності підприємства та аналіз основних показників; проведено аналіз зміни показників рентабельності операційної діяльності підприємства; проведено факторний аналіз рентабельності виробничого капіталу та рентабельності витрат підприємства.

У третьому розділі обґрунтовано пріоритетні заходи забезпечення рентабельності діяльності підприємств; проведено оцінку економічної ефективності заходів з підвищення рентабельності діяльності підприємства.

Ключові слова: рентабельність, господарська діяльність, підприємства, рентабельність виробництва, рентабельність продажу.

ANNOTATION

Tsuz I.G. Directions for ensuring the profitability of the enterprise's activities (on the materials of LLC "Vesele-Agro"). – Manuscript.

Qualification work of master in the specialty 051 Economics, educational program "Economics". Lutsk National Technical University. Luck, 2025.

The aim of the master's thesis is to substantiate the directions for ensuring the profitability of the enterprise using the example of LLC "Vesele-Agro". The object of the study is the process of ensuring the profitability of the enterprise using the example of LLC "Vesele-Agro". The subject of the study is the theoretical, methodological and applied aspects of ensuring the profitability of the enterprise based on the materials of LLC "Vesele-Agro".

The first chapter examines the economic essence and factors of increasing the profitability of the enterprise; methods of analysing the profitability of the enterprise are investigated; problems of ensuring the profitability of enterprises are considered.

The second chapter presents a description of the economic activity of the enterprise and an analysis of key indicators; an analysis of changes in the indicators of the profitability of the enterprise's operating activities is carried out; a factor analysis of the profitability of production capital and the profitability of the enterprise's expenses is carried out.

The third chapter substantiates priority measures to ensure the profitability of enterprises; assesses the economic efficiency of measures to increase the profitability of an enterprise.

Keywords: profitability, economic activity, enterprises, production profitability, sales profitability.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	11
1.1. Економічна сутність та фактори підвищення рентабельності підприємства	11
1.2. Методи аналізу рентабельності діяльності підприємства	17
1.3. Проблеми забезпечення рентабельності діяльності підприємств	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ВЕСЕЛЕ-АГРО»	27
2.1. Характеристика економічної діяльності підприємства та аналіз основних показників	27
2.2. Аналіз зміни показників рентабельності операційної діяльності підприємства	32
2.3. Факторний аналіз рентабельності виробничого капіталу та рентабельності витрат підприємства	39
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	45
3.1. Пріоритетні заходи забезпечення рентабельності діяльності підприємств	45
3.2. Оцінка економічної ефективності заходів з підвищення рентабельності діяльності підприємства	54
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах конкурентного ринкового середовища рентабельність є одним із ключових показників ефективності діяльності підприємства. Вона відображає здатність суб'єкта господарювання генерувати прибуток і забезпечувати відтворення виробничих ресурсів, інвестиційний розвиток та фінансову стабільність. Забезпечення рентабельності є комплексним завданням, яке потребує всебічного аналізу факторів, що визначають фінансові результати підприємства, а також застосування ефективних управлінських механізмів. У процесі управління рентабельністю важливе значення має оцінювання стану виробничих ресурсів, структури витрат, системи збуту та маркетингу, а також адаптація підприємства до ринкових змін і державного регулювання. Особливої актуальності ця тема набуває в умовах економічної нестабільності, зростання конкуренції та швидких технологічних змін.

Дослідження проблем і методів забезпечення рентабельності дозволяє не лише виявити чинники, що впливають на ефективність діяльності, а й сформулювати практичні рекомендації для підвищення прибутковості підприємства. Саме тому питання рентабельності має важливе теоретичне й прикладне значення, виступаючи основою для обґрунтування стратегічних рішень і забезпечення сталого розвитку підприємств у довгостроковій перспективі.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи магістра полягає в обґрунтуванні напрямів забезпечення рентабельності діяльності підприємства на прикладі ТОВ «Веселе-Агро». Для її досягнення виникає необхідність вирішення таких завдань:

- вивчити економічну сутність та фактори підвищення рентабельності підприємства;
- дослідити методи аналізу рентабельності діяльності підприємства;

- розглянути проблеми забезпечення рентабельності діяльності підприємств;
- представити характеристику економічної діяльності підприємства та аналіз основних показників;
- провести аналіз зміни показників рентабельності операційної діяльності підприємства;
- провести факторний аналіз рентабельності виробничого капіталу та рентабельності витрат підприємства;
- обґрунтувати пріоритетні заходи забезпечення рентабельності діяльності підприємств;
- провести оцінку економічної ефективності заходів з підвищення рентабельності діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення рентабельності діяльності підприємства на прикладі ТОВ «Веселе-Агро».

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти забезпечення рентабельності діяльності підприємства на матеріалах ТОВ «Веселе-Агро».

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що на основі вивчення теоретичних аспектів, проведення комплексного аналізу та оцінки можна визначити комплекс заходів для забезпечення рентабельності діяльності аграрного підприємства.

Методи дослідження. При написанні цієї дипломної роботи було використано окремі наукових підходи і методи: системний підхід – для систематизації методів аналізу рентабельності діяльності підприємства; методи логічного узагальнення – для вивчення економічної сутності та факторів підвищення рентабельності підприємства; аналізу та синтезу – для проведення аналізу зміни показників рентабельності операційної діяльності підприємства; індукції, дедукції – при вивченні проблем забезпечення рентабельності діяльності підприємств; табличний і графічний аналіз – при побудові аналітичних таблиць та діаграм; програмно-цільовий метод – при

обґрунтуванні пріоритетних заходів забезпечення рентабельності діяльності підприємств; факторного економічного аналізу – при проведенні факторного аналізу рентабельності виробничого капіталу та рентабельності витрат підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів. У роботі отримано ряд нових наукових результатів, зокрема:

удосконалено:

– підхід до групування пріоритетних заходів забезпечення рентабельності діяльності підприємств;

дістали подальшого розвитку:

– методичний підхід до аналізу зміни показників рентабельності операційної діяльності підприємства.

Інформаційною базою дослідження стали: посібники, підручники, монографії, наукові статті у фахових журналах і збірниках наукових праць, нормативно-правові активи, положення, інструкції, фінансова і статистична звітність ТОВ «Веселе-Агро» за темою кваліфікаційної роботи, Інтернет джерела у вільному доступі.

Практичне значення одержаних результатів. Підходи до аналізу та оцінки, розроблені пропозиції щодо забезпечення рентабельності діяльності можуть бути використані у практичній роботі ТОВ «Веселе-Агро».

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота магістра є самостійно виконаною науковою працею, відповідно до мети і завдань якої сформовано теоретико-методологічні засади, висновки і пропозиції щодо забезпечення рентабельності діяльності підприємства. Під час виконання кваліфікаційної роботи магістра було використано інструменти штучного інтелекту для редагування та форматування тексту при дослідженні теоретичних аспектів, а також пропозицій для забезпечення рентабельності діяльності підприємства виключно як допоміжний засіб для пошуку ідей, уточнення формулювань та опрацювання літератури. Усі твердження, висновки та результати дослідження належать автору та ґрунтуються на власному аналізі, а отримані результати від

генеративного ШІ були перевірені на достовірність та відповідність академічній доброчесності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи були апробовані на XI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами» (м. Луцьк, 05 грудня 2025 р.).

Публікації. Основні теоретико-методологічні положення і практичні результати дослідження викладені в 1 тезах доповідей конференції загальним обсягом 0,1 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладений на 62 сторінках комп'ютерного тексту, в тому числі 7 рисунків та 9 таблиць. Список використаних джерел складається з 30 найменувань і представлений на 4 сторінках. Робота містить 2 додатки, викладених на 13 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Економічна сутність та фактори підвищення рентабельності підприємства

Рентабельність є одним із ключових інтегральних показників ефективності господарської діяльності підприємства. Вона характеризує здатність підприємства отримувати прибуток у процесі використання наявних ресурсів – матеріальних, трудових, фінансових та інтелектуальних. На відміну від абсолютного показника прибутку, рентабельність є відносним показником, що дозволяє оцінювати ефективність діяльності в динаміці, порівнювати результати між підприємствами різного масштабу та різних галузей

У загальному розумінні рентабельність відображає ступінь дохідності підприємства, ефективність вкладення капіталу та використання ресурсів. Вона показує, наскільки успішно підприємство перетворює вкладені кошти у фінансовий результат. Чим вищий рівень рентабельності тим стабільніше фінансове становище підприємства, тим більше можливостей воно має для розвитку, інвестування та розширення діяльності.

Економічна сутність рентабельності проявляється у ряді основних аспектів (рис.1.1).

Значення рентабельності для підприємства є багатограним. Перш за все, вона визначає фінансову стійкість, адже високий рівень дохідності забезпечує наявність власних оборотних коштів, формування резервів та можливість своєчасного виконання зобов'язань перед контрагентами. Крім того, рентабельність виступає індикатором стратегічного розвитку, оскільки дозволяє підприємству планувати інвестиційні програми, освоювати нові ринки, впроваджувати інновації.

Рис.1.1. Основні аспекти сутності рентабельності як економічної категорії (побудовано автором за джерелом [4])

Таким чином, рентабельність відіграє ключову роль у системі економічного аналізу та управління підприємством. Вона є узагальнюючим показником, що відображає результативність господарської діяльності та визначає перспективи подальшого розвитку підприємства. Раціональне управління рентабельністю є важливим завданням, що забезпечує довгострокову стабільність і конкурентоспроможність підприємства в умовах ринкової економіки.

Рівень рентабельності підприємства формується під впливом великої кількості факторів (рис.1.2), які можна умовно поділити на внутрішні, що залежать від організації діяльності підприємства, та зовнішні, що визначаються умовами ринкового середовища. Систематизація та аналіз цих факторів

дозволяють підприємству своєчасно виявляти «вузькі місця» у діяльності та розробляти заходи для підвищення ефективності роботи.

«Внутрішні фактори пов'язані безпосередньо з діяльністю підприємства та залежать від якості управління виробництвом, ресурсами, персоналом і фінансами. Вони мають найбільший вплив на можливість підвищення рентабельності, оскільки піддаються управлінському регулюванню» [9].

Обсяг і структура витрат є одним із ключових чинників, що визначають рівень рентабельності підприємства. Обсяг витрат відображає загальну суму ресурсів, які підприємство використовує у процесі виробництва та реалізації продукції. Він включає витрати на матеріали, оплату праці, енергоресурси, амортизацію, утримання обладнання, адміністративні потреби та збут. Чим нижчий загальний обсяг витрат за умови стабільності ціни та якості продукції, тим вищою є рентабельність підприємства.

Рис.1.2. Фактори впливу на рентабельність діяльності підприємств (побудовано автором за джерелами [5, 9, 12])

Структура витрат характеризує співвідношення окремих їх елементів у загальній сумі. Найбільшу частку зазвичай становлять матеріальні витрати та витрати на оплату праці, однак співвідношення може варіюватися залежно від галузі та технологічних особливостей виробництва. Значною є також частка амортизації, особливо на підприємствах із високим рівнем механізації та автоматизації. Аналіз структури дозволяє визначити, які види витрат найбільше впливають на формування собівартості і де можливе їх оптимізування.

Продуктивність праці відображає ефективність діяльності підприємства, оскільки вона визначає обсяг виробленої продукції на одного працівника або за одиницю робочого часу. Висока продуктивність означає раціональне використання трудових ресурсів і безпосередньо впливає на зниження собівартості продукції, зростання прибутку та підвищення рівня рентабельності. Натомість ефективність використання персоналу характеризує, наскільки повно та результативно підприємство застосовує наявний трудовий потенціал, у тому числі професійні компетенції, кваліфікацію та мотивацію працівників.

«Ефективність використання основних засобів характеризується такими показниками, як фондоддача, фондомісткість, фондоозброєність та рівень завантаження обладнання. Підвищення фондоддачі свідчить про здатність підприємства виробляти більший обсяг продукції за допомогою того самого обсягу основних засобів. На ці показники впливають технічний стан обладнання, рівень його модернізації, ступінь автоматизації виробничих процесів та організація технічного обслуговування» [14]. Регулярна модернізація та оновлення основних засобів дозволяють підвищити їх продуктивність та забезпечити ефективне використання виробничих потужностей.

Якість продукції є одним із ключових чинників конкурентоспроможності підприємства та визначальним елементом формування його рентабельності. Високоякісна продукція здатна задовольняти потреби споживачів, підвищувати їхню лояльність та забезпечувати стабільний попит на ринку. Завдяки цьому

підприємство отримує можливість підтримувати вищий рівень цін, скорочувати витрати на гарантійне обслуговування та зменшувати ризик повернення продукції. Рівень якості формується під впливом технологічних, організаційних та управлінських рішень, включаючи вибір сировини, контроль на всіх етапах виробництва та дотримання стандартів якості.

«Ринкова кон'юнктура є сукупністю умов, тенденцій і факторів, що визначають поточний стан та динаміку розвитку ринку. Вона характеризує співвідношення попиту і пропозиції, рівень конкуренції, цінову ситуацію, активність споживачів та постачальників. Кон'юнктура формується під впливом економічних, соціальних, політичних, технологічних та зовнішньоекономічних чинників, що зумовлюють коливання ринкової активності та зміну поведінки учасників ринку» [22].

Сприятлива ринкова кон'юнктура забезпечує підприємствам умови для збільшення обсягів реалізації продукції, розширення частки ринку та зростання прибутковості. У періоди високого попиту підприємства мають змогу підвищувати ціни, розширювати виробництво та активніше залучати інвестиції. Натомість несприятлива кон'юнктура, що проявляється у падінні попиту, надлишку пропозиції або зростанні конкуренції, призводить до зниження обсягів продажу, зменшення доходів та необхідності перегляду стратегій розвитку.

Також податкова політика та державне регулювання відіграють важливу роль у формуванні економічного середовища, в якому функціонують підприємства. Податкова система визначає рівень фіскального навантаження, що безпосередньо впливає на величину чистого прибутку, можливості інвестування та загальну рентабельність діяльності. Варто відмітити, що стабільність і передбачуваність податкової політики створюють умови для планування виробничих та фінансових процесів, тоді як надмірне податкове навантаження може стримувати розвиток бізнесу та знижувати інвестиційну активність.

«Державне регулювання охоплює систему економічних, правових та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення стабільного розвитку економіки та підтримку конкурентного середовища. До таких заходів належать ліцензування, стандартизація, антимонопольне законодавство, державні програми підтримки підприємництва, регулювання цін у стратегічних галузях. Ефективне державне регулювання сприяє зменшенню ризиків, підвищенню якості продукції, захисту прав споживачів та створенню умов для чесної конкуренції» [24].

Розглядаючи соціально-економічну ситуацію в країні можна констатувати, що вона є комплексом умов і процесів, що визначають рівень розвитку національної економіки, добробут населення та стабільність суспільства. Формується вона під впливом макроекономічних показників, таких як темпи економічного зростання, інфляція, рівень безробіття, доходи населення, інвестиційна активність та стан державних фінансів.

Водночас негативні соціально-економічні тенденції призводять до того, що зменшується купівельна спроможність, скорочуються обсяги реалізації, збільшується собівартість продукції через здорожчання ресурсів. Соціальні чинники, такі як рівень безробіття, міграційні процеси чи зміна структури споживчих витрат, також впливають на можливості розвитку бізнесу.

Тому для ефективного функціонування підприємств важливо враховувати соціально-економічні умови країни та своєчасно адаптувати стратегію до змін зовнішнього середовища. Аналіз загальноекономічних тенденцій дозволяє оцінити перспективи ринку, ризики і можливості, а також приймати обґрунтовані управлінські рішення. Стабільна соціально-економічна ситуація є фундаментом для розвитку бізнесу, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення рентабельності підприємств.

Отже, фактори, що впливають на рівень рентабельності, є взаємопов'язаними та комплексними. Їх системний аналіз дає змогу вчасно визначати причини зменшення прибутковості й розробляти ефективні управлінські рішення.

1.2. Методи аналізу рентабельності діяльності підприємства

Аналіз рентабельності є ключовим інструментом оцінювання ефективності діяльності підприємства та визначення його фінансових результатів. Рентабельність відображає здатність підприємства генерувати прибуток у процесі використання наявних ресурсів, тому її дослідження є необхідною передумовою прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Зміна рентабельності може свідчити як про успішність обраної стратегії, так і про наявність проблем у виробничій, фінансовій чи збутовій діяльності.

Для отримання повної та об'єктивної оцінки застосовується комплекс методів аналізу, що дозволяють визначити рівень рентабельності, виявити фактори, які впливають на її динаміку, та оцінити резерви її підвищення. До таких методів належать порівняльний, факторний, структурний, трендовий, графічний та інші види аналізу. Кожен із них має свої особливості, сферу застосування та переваги, що дозволяє формувати цілісне уявлення про фінансовий стан підприємства.

Застосування методів аналізу рентабельності (рис.1.3) забезпечує керівництво необхідною інформацією для оцінки ефективності використання ресурсів, оптимізації витрат, формування цінової політики та стратегічного планування. Саме тому дослідження методичних підходів до аналізу рентабельності є важливим елементом вивчення економічної діяльності підприємства та підґрунтям для підвищення його конкурентоспроможності.

«Горизонтальний і вертикальний аналіз є базовими інструментами фінансового аналізу, які дозволяють всебічно оцінити стан і динаміку показників діяльності підприємства. Їх застосування дає змогу визначити тенденції змін, оцінити структуру фінансових ресурсів та виявити ключові чинники, що впливають на рентабельність» [10].

Горизонтальний аналіз спрямований на дослідження змін окремих статей фінансової звітності в часі. Він дозволяє порівнювати показники поточного періоду з даними минулих років, виявляючи абсолютні та відносні відхилення.

Застосування горизонтального аналізу дає змогу встановити напрямок і темпи розвитку підприємства, визначити позитивні та негативні тенденції у формуванні доходів, витрат, активів та зобов'язань. Цей метод є важливим для виявлення динамічних змін, пошуку причин погіршення фінансових результатів і оцінювання загального вектора розвитку підприємства.

Рис.1.3. Методи аналізу рентабельності діяльності підприємств (побудовано автором на основі джерела [7])

Вертикальний аналіз передбачає дослідження структури показників у межах одного періоду. У звіті про фінансові результати базою, як правило, є виручка, а всі інші статті подаються у відсотках до неї. У балансі такою базою виступає загальна вартість активів або пасивів. Вертикальний аналіз дозволяє оцінити частки окремих складових у загальному обсязі, визначити структуру витрат, доходів, активів та джерел фінансування. Його результатом є розуміння того, які елементи найбільше впливають на фінансовий стан підприємства, які ресурси використовуються надмірно, а які – недостатньо.

Поєднання горизонтального та вертикального аналізу забезпечує комплексне бачення стану підприємства: горизонтальний аналіз показує зміни у

часі, а вертикальний – структурні особливості фінансових показників. Разом вони дозволяють виявити тенденції розвитку, оцінити ефективність використання ресурсів та визначити ключові напрями підвищення рентабельності. Ці методи є обов'язковими складовими фінансового аналізу та формують інформаційну основу для прийняття стратегічних управлінських рішень.

Факторний аналіз є одним із ключових інструментів економічного дослідження, що дозволяє визначити вплив окремих факторів на зміну результативного показника. У межах оцінювання рентабельності цей метод дає змогу виявити, які саме чинники – зміна виручки, собівартості, структури продукції, рівня витрат чи обсягів виробництва – зумовили покращення або погіршення фінансових результатів підприємства. Найпоширеніми інструментами факторного аналізу є метод ланцюгових підстановок та індексний метод.

«Метод ланцюгових підстановок ґрунтується на послідовній зміні значень факторів, що входять до економічної моделі, з метою визначення індивідуального впливу кожного з них» [11]. Цей метод передбачає заміну фактичних значень факторів базовими або навпаки, у суворо визначеній логічній послідовності. На кожному кроці обчислюється умовний результат, який дозволяє оцінити, як зміна одного фактора впливає на результативний показник за незмінності інших. Такий підхід забезпечує можливість розділити загальну зміну показника на складові та виявити ключові фактори, відповідальні за зростання або зниження рентабельності.

Індексний метод використовує систему індексів для оцінки впливу факторів на зміни економічних показників. Він полягає у розрахунку індивідуальних і загальних індексів, які відображають динаміку як кількісних, так і якісних факторів. Індексний метод дозволяє оцінити, як зміна обсягу виробництва, структури продукції, рівня цін або собівартості впливає на кінцевий результат.

Застосування факторного аналізу дає змогу визначити внутрішні резерви підвищення ефективності діяльності, обґрунтувати управлінські рішення та сформулювати стратегічні напрями розвитку підприємства. Метод ланцюгових підстановок надає детальну, поетапну оцінку впливу факторів, тоді як індексний метод дозволяє узагальнити динаміку та структуру змін у показниках. У комплексі ці методи забезпечують глибоке й об'єктивне дослідження причинно-наслідкових зв'язків у формуванні рентабельності підприємства.

«Маржинальний аналіз є одним із найбільш ефективних методів оцінювання взаємозв'язку між витратами, обсягом діяльності та фінансовими результатами підприємства. Він ґрунтується на поділі витрат на змінні та постійні, що дозволяє дослідити, як зміна обсягу виробництва або продажу впливає на прибуток і рентабельність» [16]. Основою маржинального аналізу є розрахунок маржинального доходу, який визначається як різниця між виручкою від реалізації продукції та змінними витратами. Цей показник характеризує суму коштів, що покриває постійні витрати та формує прибуток.

У цілому маржинальний аналіз забезпечує підприємству можливість формувати гнучку й економічно обґрунтовану виробничо-збутову політику. Застосування цього методу сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів, оптимізації структури витрат і максимізації прибутку, що робить його одним із ключових елементів сучасної системи управління фінансовими результатами.

«Аналіз беззбитковості є важливим інструментом дослідження взаємозв'язку між витратами, обсягом виробництва та фінансовими результатами діяльності підприємства. Основною метою цього методу є визначення такого обсягу реалізації продукції, за якого сума доходів дорівнює сумі витрат, а підприємство працює без прибутку та збитків» [20]. Цей показник відомий як точка беззбитковості та виступає орієнтиром для планування виробничо-збутової діяльності, оцінювання рівня ризику та визначення резервів підвищення рентабельності.

Методологічною основою аналізу беззбитковості є поділ витрат на постійні та змінні. Постійні витрати залишаються відносно незмінними незалежно від обсягу виробництва, тоді як змінні безпосередньо залежать від нього. Такий підхід дає змогу визначити маржинальний дохід, який має покривати постійні витрати й формувати прибуток. Розрахунок точки беззбитковості здійснюється шляхом відношення суми постійних витрат до маржинального доходу на одиницю продукції або через використання відповідних аналітичних моделей.

«SWOT-аналіз є універсальним інструментом стратегічного планування, що дозволяє комплексно оцінити внутрішнє середовище підприємства та зовнішні умови його функціонування» [2].

Внутрішні фактори, представлені сильними та слабкими сторонами, відображають рівень використання ресурсів, ефективність організаційної структури, конкурентні переваги, кваліфікацію персоналу, якість продукції, технічний рівень виробництва та фінансову стійкість підприємства.

Зовнішні фактори, що формують можливості та загрози, характеризують вплив ринкового, економічного, соціального, правового та технологічного середовищ. До можливостей належать позитивні тенденції, сприятливі умови чи ринкові ніші, які підприємство може використати для розвитку: зростання попиту, освоєння нових ринків, технологічні інновації, доступ до інвестицій або державних програм підтримки.

Проведення SWOT-аналізу дає змогу узгодити потенціал підприємства з умовами його зовнішнього середовища. Систематизація внутрішніх і зовнішніх факторів дозволяє сформулювати стратегічні альтернативи: використання сильних сторін для реалізації ринкових можливостей, мінімізацію впливу слабких сторін, протидію загрозам та адаптацію до змін зовнішнього середовища. Завдяки цьому SWOT-аналіз є важливим інструментом прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності діяльності та рентабельності підприємства.

1.3. Проблеми забезпечення рентабельності діяльності підприємств

Забезпечення рентабельності є одним із ключових завдань підприємства, однак у сучасних умовах воно стикається з низкою проблем (рис.1.4), що ускладнюють досягнення стабільної прибутковості. Ці проблеми формуються під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, що потребують комплексного аналізу та системного управління.

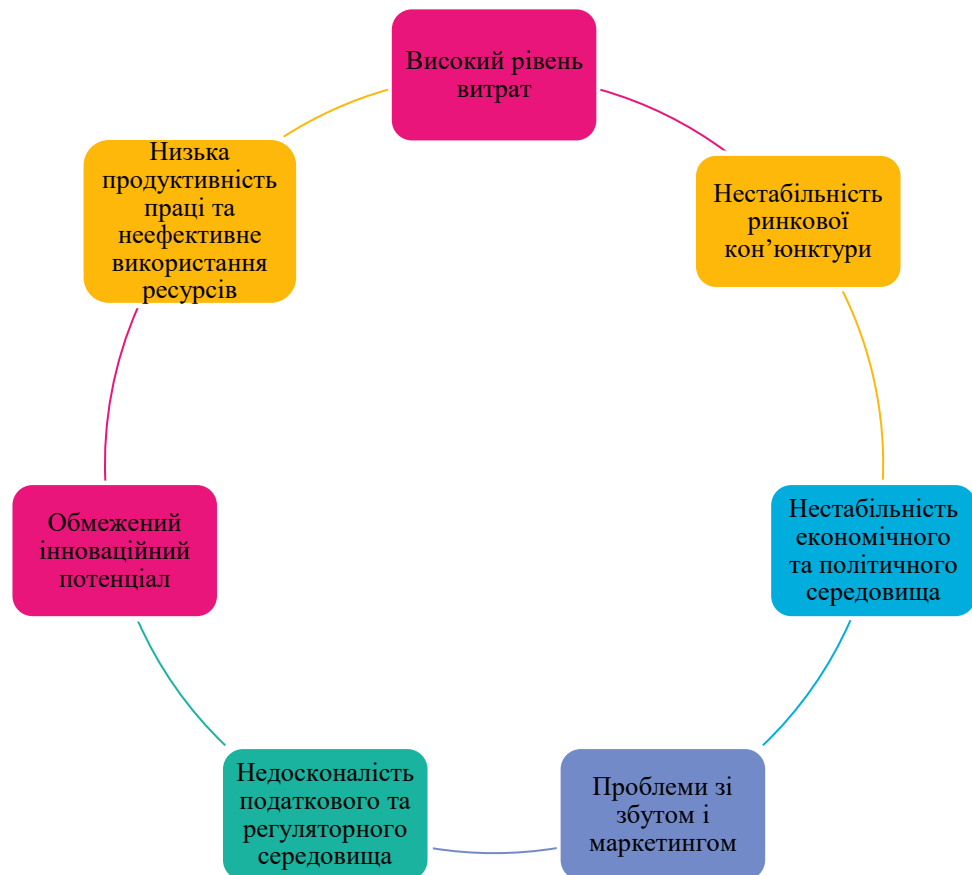

Рис. 1.4. Проблеми забезпечення рентабельності підприємств (побудовано автором за джерелом [3])

Високий рівень витрат є однією з основних проблем, що стримують можливість підприємства забезпечувати достатній рівень рентабельності та конкурентоспроможності. Зростання витрат безпосередньо впливає на собівартість продукції, зменшує обсяг маржинального доходу та звужує фінансові можливості підприємства для розвитку й інвестування.

Однією з ключових причин високих витрат є подорожчання ресурсів – сировини, матеріалів, енергоносіїв та транспортно-логістичних послуг. Зовнішні економічні зміни, інфляція та коливання валютного курсу часто зумовлюють різке збільшення вартості закупівель, що підприємства не завжди можуть компенсувати шляхом підвищення цін на продукцію. Додатковим чинником стають високі витрати на оплату праці внаслідок збільшення мінімальної заробітної плати або конкуренції за кваліфікованих працівників.

Вагому частку у структурі витрат займають постійні витрати, зокрема амортизаційні відрахування, витрати на утримання виробничих площ, енергозабезпечення та адміністративно-управлінський персонал. За низького обсягу виробництва ці витрати не розподіляються ефективно, що призводить до зростання собівартості одиниці продукції та зниження прибутковості.

Важливою проблемою є також недостатня ефективність використання ресурсів. Застаріле обладнання, технологічна відсталість, високий рівень відходів виробництва та нераціональні технологічні процеси призводять до перевитрати матеріалів та енергії. Неєфективне планування виробництва та слабка організація праці часто спричиняють простой, непродуктивні втрати часу і, як наслідок, підвищення витрат.

Однією з основних причин низької продуктивності праці є недостатній рівень кваліфікації персоналу та невідповідність професійних навичок сучасним вимогам. Відсутність системи підвищення кваліфікації, слабка організація праці, недосконалі методи мотивації та заохочення працівників також сприяють зниженню виробітку. Внаслідок цього підприємство витрачає більше часу та ресурсів на виконання однакового обсягу робіт, що зменшує загальну ефективність виробничого процесу.

Важливим аспектом проблеми є технічний стан основних засобів. Застаріле обладнання, часті поломки, значні енергозатрати та низька продуктивність техніки призводять до простоїв, додаткових витрат на ремонт та перевитрат матеріалів. Недостатній рівень модернізації та оновлення

основних фондів обмежує можливість підприємства забезпечувати необхідний темп виробництва та впроваджувати сучасні технології.

Обмежений інноваційний потенціал є однією з ключових проблем, що суттєво впливають на рівень рентабельності підприємств. У сучасних умовах динамічних технологічних змін здатність підприємства впроваджувати інновації як технологічні, так і організаційні визначає темпи його розвитку, ефективність виробництва та конкурентоспроможність на ринку. Низький рівень інноваційної активності не дозволяє підприємствам підвищувати продуктивність праці, зменшувати собівартість продукції та поліпшувати якість товарів і послуг.

«Однією з основних причин обмеженого інноваційного потенціалу є недостатній обсяг фінансових ресурсів, необхідних для впровадження новітніх технологій. Інноваційна діяльність потребує значних інвестицій у дослідження, розробки, випробування та модернізацію обладнання. Багато підприємств не мають можливості залучати зовнішні фінансові ресурси або обмежені у доступі до державних програм підтримки інновацій, що істотно стримує їх розвиток» [4].

Важливим чинником є також недостатній рівень кадрового забезпечення інноваційної діяльності. Дефіцит висококваліфікованих інженерів, технологів, наукових працівників та спеціалістів у сфері цифрових технологій ускладнює процес розроблення та впровадження нових рішень. Відсутність системи підготовки та перепідготовки персоналу в інноваційному напрямі, низька мотивація працівників до творчого підходу й участі в проєктній діяльності призводять до слабкого формування інноваційної культури в межах підприємства.

Нестабільність ринкової кон'юнктури є одним з ключових зовнішніх факторів, що негативно впливають на рівень рентабельності підприємств. Ринкова кон'юнктура визначається співвідношенням попиту й пропозиції, рівнем конкурентного тиску, цінами на продукцію та коливаннями витрат на

ресурси. Її нестабільність створює невизначеність у діяльності підприємств та ускладнює процес стратегічного і оперативного планування.

Одним із основних проявів нестабільності є різкі коливання попиту. За умов економічних криз, змін у структурі споживчих переваг, появи нових товарів або технологій попит може зменшуватися або зміщуватися в бік інших виробників. Це створює ризик недозавантаження виробничих потужностей, втрати частки ринку та зниження виручки, що безпосередньо впливає на рентабельність.

Не менш важливим чинником є цінова нестабільність. Зростання цін на сировину, енергоносії та матеріальні ресурси збільшує собівартість продукції, тоді як підприємства не завжди можуть оперативно підвищувати відпускні ціни через високий рівень конкуренції. Коливання валютних курсів додатково ускладнюють ситуацію для підприємств, що імпортують ресурси або експортують продукцію.

Нестабільність економічного та політичного середовища є одним із найбільш вагомих зовнішніх факторів, які ускладнюють забезпечення рентабельності підприємств. Стан макроекономічної та політичної системи безпосередньо формує умови функціонування бізнесу, впливає на інвестиційну активність, фінансову стабільність, рівень ризиків та можливості стратегічного розвитку підприємств.

Ще однією з головних проблем є надмірний рівень податкового навантаження або дисбаланс у його структурі. Високі ставки податків, складність їхнього адміністрування та часті зміни податкових правил призводять до збільшення витрат підприємств, зменшення чистого прибутку та зниження інвестиційної активності. Податкове середовище, яке характеризується нестабільністю або непередбачуваністю, створює значні ризики для підприємців, ускладнює фінансове планування та стримує розвиток інновацій.

«Не менш важливим аспектом є бюрократичні бар'єри й надмірне регуляторне навантаження. Підприємства часто стикаються з великою

кількістю дозвільних процедур, складними механізмами реєстрації, звітності, контролю та ліцензування. Наявність дублюючих або неузгоджених нормативних актів створює правову невизначеність, що підвищує ризик штрафів і адміністративних санкцій» [21].

Суттєвим проявом недосконалості регуляторного середовища є також корупційні ризики. Надмірна кількість регуляторних вимог і недостатня прозорість процедур створюють можливості для неформального впливу на підприємницьку діяльність. У таких умовах компанії змушені витратити додаткові ресурси на подолання адміністративних бар'єрів або шукати альтернативні механізми прискорення процесів, що підвищує операційні витрати й знижує фінансову ефективність.

Погано узгоджена система державного регулювання також призводить до нерівних умов конкуренції. Деякі підприємства можуть отримувати привілеї чи пільги, тоді як інші працюють у більш жорстких умовах, що спотворює ринкові механізми та уповільнює розвиток галузей. Нерівномірний регуляторний тиск створює викривлення в бізнес-середовищі й підриває стимули до підвищення рентабельності.

«Додатковим негативним чинником виступає низька якість комунікації з клієнтами. Недостатня підтримка споживачів, повільне реагування на їхні запити, слабка робота зі скаргами або відсутність системи зворотного зв'язку призводять до втрати покупців та погіршення репутації підприємства. У сучасних умовах саме клієнтоорієнтованість є важливим елементом підвищення конкурентоспроможності» [8].

Отже, проблеми зі збутом і маркетингом формують комплекс ризиків, які перешкоджають стабільному розвитку підприємства та зменшують його прибутковість. Їх подолання можливе через розробку ефективної маркетингової стратегії, удосконалення системи дистрибуції, активне використання цифрових інструментів, посилення бренд-менеджменту та поглиблення взаємодії зі споживачами.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ВЕСЕЛЕ-АГРО»

2.1. Характеристика економічної діяльності підприємства та аналіз основних показників

Товариство з обмеженою відповідальністю «Веселе-Агро» є самостійним суб'єктом господарювання, що функціонує в правовому полі України як юридична особа приватного права з відповідним кодом ЄДРПОУ 34973979.

Юридична реєстрація підприємства була зафіксована 29 березня 2007 року, а його місцезнаходження визначено у селі Веселе Луцького району Волинської області. Статутний капітал товариства становить 1 000 000 гривень, що забезпечує матеріальну базу для виконання його фінансових зобов'язань та операційної діяльності.

Основним напрямом економічної діяльності підприємства згідно з класифікатором видів економічної діяльності є промислове вирощування зернових, бобових та насіння олійних культур.

«Специфіка функціонування об'єкта полягає у впровадженні інтенсивних агротехнологій, спрямованих на отримання високоякісної рослинницької продукції для внутрішнього та зовнішнього ринків.

Окрім профільного виробництва, товариство здійснює допоміжну діяльність у рослинництві, забезпечує післяурожайну обробку збіжжя, надає послуги з оренди спеціалізованої техніки та виконує вантажні перевезення власним автомобільним транспортом» [25].

«У структурі власності простежується залучення іноземних інвестицій, зокрема з Австрії та США, що сприяє модернізації виробничих потужностей. Також діяльність ТОВ «Веселе-Агро» має виражений соціально-економічний складник, оскільки підприємство виступає значним роботодавцем для

місцевого населення та бере активну участь у розбудові інфраструктури територіальної громади» [25].

Основними видами продукції ТОВ «Веселе-Агро» є сільськогосподарські культури зернової та олійної груп, що вирощуються на орендованих землях площею понад 6 тисяч гектарів. Пріоритетним складником асортименту є озима пшениця та кукурудза, які формують основну частку валового збору зерна та орієнтовані як на внутрішнє споживання, так і на експортні операції. Технічний сегмент продукції представлений озимим ріпаком та соняшником, що є високорентабельними культурами та використовуються як сировина для олійно-жирової промисловості.

Окрім того, підприємство спеціалізується на вирощуванні сої, яка є важливою складовою сівозміни та джерелом рослинного білка. До асортиментного переліку продукції також входить ячмінь, що доповнює зернову базу господарства. Весь технологічний цикл – від підготовки насінневого матеріалу до первинної переробки та зберігання врожаю – здійснюється з використанням потужностей підприємства, що забезпечує відповідність кінцевого продукту галузевим стандартам якості.

На наступному етапі проведено наліз основних економічних показників діяльності ТОВ «Веселе-Агро» за 2020-2024 рр. (табл. 2.1).

Аналіз основних фінансово-економічних показників діяльності ТОВ «Веселе-Агро» за період 2022–2024 років свідчить про значну динаміку розвитку та відновлення прибутковості підприємства після спаду в 2023 році.

Сума активів балансу продемонструвала суттєве зростання, збільшившись із 458 929 тис. грн у 2022 році до 622 659 тис. грн у 2024 році, що становить приріст на 37,7% за останній звітний рік. Обсяг виробництва у відпускних цінах після скорочення до 142 839 тис. грн у 2023 році зріс на 83,1% і сягнув у 2024 році позначки 261 583 тис. грн.

Аналогічна тенденція спостерігається і щодо чистого доходу від реалізації продукції, який у 2024 році склав 264 664 тис. грн, перевищивши показник попереднього року на 92,7%.

Таблиця 2.1. Аналіз основних економічних показників діяльності ТОВ «Веселе-Агро»

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2023 / 2022		2024 / 2023		2024 / 2020	
						абс.	відн., %	абс.	відн., %	абс.	відн., %
Сума активів балансу, тис .грн	255173	323708	458929	452121	622659	-6808	-1,5	170538	37,7	367486	144,0
Власний капітал, тис.грн.	-262568	-142758	-220584	-264636	-209114	-44052	20,0	55522	-21,0	53454	-20,4
Обсяг виробництва у відпускних цінах, тис. грн.	189685,	183722	242692	142838	261583	-99853	-41,1	118744	83,1	71898	37,9
Собівартість виробленої продукції, тис.грн	156564	207746	303680	267716	214850	-35964	-11,8	-52866	-19,7	58286	37,2
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	200725	187281	237701	137345	264664	-100356	-42,2	127319	92,7	63939	31,9
Собівартість реалізованої продукції, тис.грн	177384	173639	161171	113772	233559	-47399	-29,4	119787	105,3	56175	31,7
Чистий прибуток, тис.грн	-20206	124651	-117658	-44052	29713	73606	-62,6	73765	-167,4	49919	-247,1
Середньооблікова чисельність штатних працівників, осіб	39	37	36	36	39	0,0	0,0	3	8,3	0	0,0
Виробіток продукції на 1 працівника, тис.грн./особу	4863,7	4965,5	6741,5	3967,7	6707,3	-2773,7	-41,1	2739,5	69,0	1844	37,9
Фонд оплати праці, тис.грн	12958	17225	10546	10566	13737	20	0,2	3171	30,0	779	6,0
Середньомісячна заробітна плата 1-го працівника, грн	27688	38795	24412	24458	29353	46,30	0,2	4894,23	20,0	1665	6,0
Первісна вартість основних фондів на кін.року, тис.грн	213902	195285	295183	300645	371510	5462,0	1,9	70865	23,6	157608	73,7
Сума зносу, тис.грн	153377	145157	210523	213771	274160	3248	1,5	60389	28,2	120783	78,7
Коефіцієнт зносу основних фондів	71,7	74,3	71,3	71,1	73,8	-0,2	-0,3	2,7	3,8	2,1	2,9
Фондовіддача, грн	0,89	0,94	0,82	0,48	0,70	-0,35	-42,2	0,23	48,2	0	-20,6
Вартість матеріальних ресурсів, тис.грн	44097	52656	56829	85287	87561	28458	50,1	2274	2,7	43464	98,6
Матеріаломісткість продукції, грн	0,23	0,29	0,23	0,60	0,33	0,36	155,0	-0,26	-43,9	0	44,0

Примітка. Побудовано автором.

Важливим фінансовим результатом є вихід підприємства на рівень чистого прибутку в розмірі 29 713 тис. грн за підсумками 2024 року, тоді як у 2022 та 2023 роках фіксувалися збитки.

Ефективність використання людського капіталу підтверджується зростанням виробітку продукції на одного працівника, який у 2024 році досяг 6 707,3 тис. грн, що на 69% вище за рівень попереднього року. Середньомісячна заробітна плата одного працівника протягом аналізованого періоду також мала позитивну динаміку і в 2024 році склала 29 353 грн.

Капітальні інвестиції відображаються у зростанні первісної вартості основних фондів, яка на кінець 2024 року становила 371 510 тис. грн, що на 23,6% більше порівняно з 2023 роком.

Показник фондівдачі після зниження у 2023 році до 0,48 грн відновився до рівня 0,70 грн у 2024 році, що свідчить про покращення інтенсивності використання основних засобів. Водночас матеріаломісткість продукції продемонструвала зниження з 0,60 у 2023 році до 0,33 у 2024 році, що вказує на підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів у виробничому процесі.

Аналіз фінансово-економічних показників ТОВ «Веселе-Агро» за період 2022–2024 років дозволяє зробити висновок про успішне подолання підприємством кризового періоду та перехід до фази інтенсивного економічного зростання. Попри від’ємні значення чистого прибутку у 2022 та 2023 роках, що свідчило про складні умови функціонування, у 2024 році суб’єкт господарювання продемонстрував стрімке відновлення платоспроможності, досягнувши прибутку у розмірі 29 713 тис. грн.

Ключовим фактором такої позитивної трансформації стало масштабне нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції, що супроводжувалося суттєвим розширенням активів підприємства на 144% відносно показників 2020 року. Ефективність управління виробничими процесами підтверджується оптимізацією витрат, зокрема значним зниженням матеріаломісткості продукції та зростанням продуктивності праці персоналу.

Водночас стабільне збільшення первісної вартості основних фондів свідчить про реалізацію стратегії модернізації технічної бази, що створює фундамент для подальшого зміцнення ринкових позицій товариства. Таким чином, за результатами 2024 року ТОВ «Веселе-Агро» демонструє високу адаптивність до мінливих економічних умов, поєднуючи фінансову результативність із соціальною відповідальністю у формі зростання заробітних плат та збереження робочих місць.

На наступному етапі аналізу детальніше вивчено тенденції зміни показників рентабельності продажу та рентабельності активів на підприємстві за 2020-2024 роки (рис. 2.1).

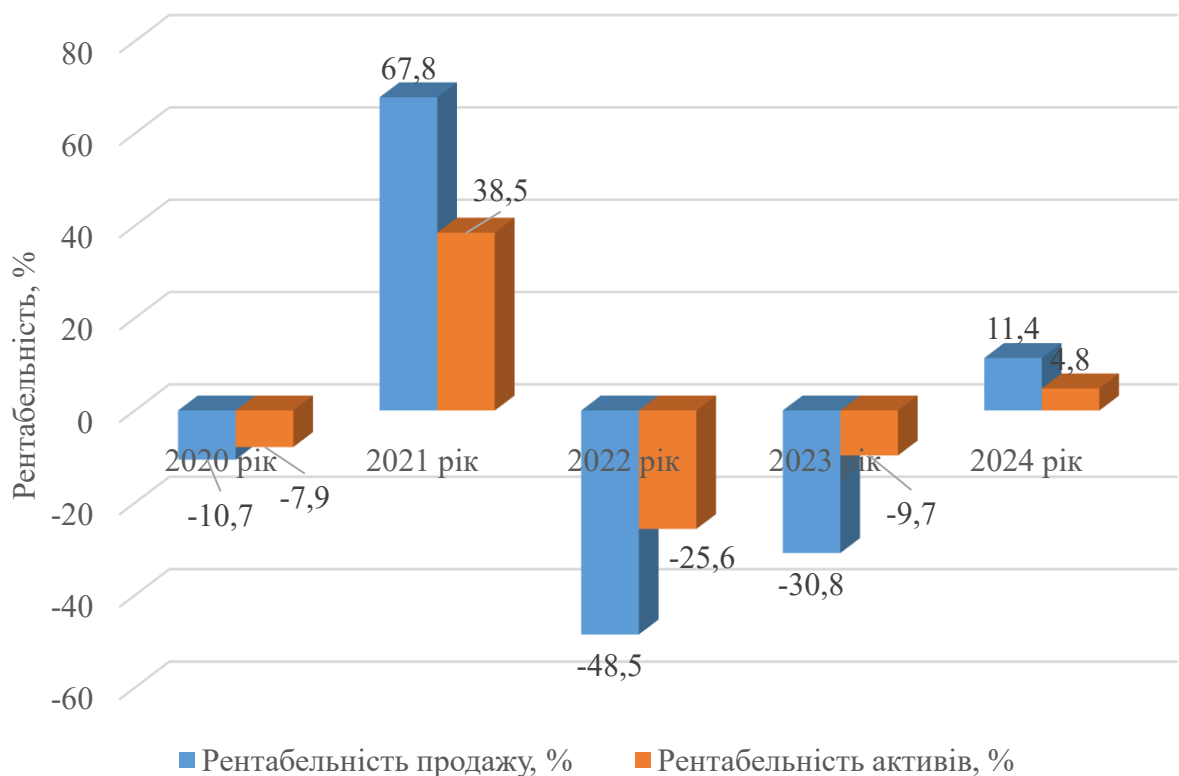

Рис. 2.1. Порівняння тенденцій показників рентабельності продажу та рентабельності активів на підприємстві за 2020-2024 роки (побудовано автором)

Аналіз динаміки рентабельності ТОВ «Веселе-Агро» за період 2020–2024 років свідчить про високу нестабільність результативності діяльності підприємства з вираженою кореляцією між показниками рентабельності

продажу та рентабельності активів. Протягом досліджуваного періоду обидва індикатори демонстрували ідентичні вектори змін, пройшовши через стадії глибокого спаду та подальшого відновлення.

У 2020 році спостерігалися від'ємні значення рентабельності продажу (-10,7%) та активів (-7,9%), що змістилися у зону стрімкого зростання у 2021 році, досягнувши пікових значень на рівні 67,8% та 38,5% відповідно. Проте у 2022 році відбулося різке падіння показників до критичних мінімумів: рентабельність продажу знизилася до -48,5%, а рентабельність активів до -25,6%. Тенденція до поступового подолання кризових явищ зафіксована у 2023 році, коли рівень збитковості продажу скоротився до -30,8%, а активів до -9,7%.

Завершення аналізованого періоду у 2024 році ознаменувалося виходом підприємства у зону прибутковості, про що свідчать позитивні значення рентабельності продажу на рівні 11,4% та активів на рівні 4,8%. Загалом, амплітуда коливань рентабельності продажу протягом п'яти років була значно вищою за амплітуду рентабельності активів, що вказує на високу чутливість прибутковості операційної діяльності до змін у ринковій кон'юнктурі та обсягах реалізації.

2.2. Аналіз зміни показників рентабельності операційної діяльності підприємства

Важливе значення для проведення загальної оцінки рентабельності виробничої діяльності підприємства має дослідження рентабельності основної (операційної) діяльності, з якою безпосередньо пов'язана результативність його роботи загалом.

Аналіз динаміки доходів, витрат та рентабельності виробництва ТОВ «Веселе-Агро» за період 2020–2024 років свідчить про суттєві структурні та результативні коливання в операційній діяльності підприємства (табл. 2.2).

Таблиця 2.2. Зміна доходів, витрат та рентабельності виробництва на підприємстві за 2020-2024 рр.

Показник	2020 рік		2021 рік		2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	Сума, тис.грн.	%	Сума, тис.грн.	%	Сума, тис.грн.	%	Сума, тис.грн.	%	Сума, тис.грн.	%
Матеріальні витрати	44087	23%	52656	29%	56829	23%	85287	60%	87561	33%
Витрати на оплату праці	12958	7%	17225	9%	10546	4%	10566	7%	13737	5%
Відрахування на соціальні заходи	3440	2%	4728	3%	2147	1%	2211	2%	2844	1%
Амортизація	13592	7%	12327,0	7%	12224	5%	16958	12%	14257	5%
Інші операційні витрати	82487	43%	120810	66%	221934	91%	152694	107%	96451	37%
Всього витрат	156564	83%	207746	113%	303680	125%	267716	187%	214850	82%
Прибуток на вироблену продукцію	33121	17%	-24023	-13%	-60987	-25%	-124877	-87%	46733,0	18%
Обсяг виробленої продукції в діючих оптових цінах	189685	100%	183723	100%	242693	100%	142839	100%	261583	100%
Рентабельність виробництва, %	21,16		-11,56		-20,08		-46,65		21,75	

Примітка. Побудовано автором.

Обсяг виробленої продукції в діючих оптових цінах продемонстрував нелінійну траєкторію, зрісши з 189 685 тис. грн у 2020 році до пікового значення 261 583 тис. грн у 2024 році, попри відчутне падіння до 142 839 тис. грн у 2023 році. Сукупні витрати на виробництво протягом досліджуваного періоду досягли свого максимуму у 2022 році (303 680 тис. грн), після чого спостерігалася тенденція до їх оптимізації, що дозволило знизити загальну суму витрат до 214 850 тис. грн у 2024 році.

У структурі витрат станом на 2024 рік найбільшу питому вагу займають інші операційні витрати (37%) та матеріальні витрати (33%), тоді як частка витрат на оплату праці становить 5%. Показник прибутку на вироблену продукцію пройшов стадію глибокої рецесії у 2021–2023 роках, досягнувши

від'ємного значення -124 877 тис. грн у 2023 році, проте у 2024 році підприємство відновило позитивний фінансовий результат у розмірі 46 733 тис.грн. Відповідно, рентабельність виробництва зазнала значних коливань: після критичного падіння до рівня -46,65% у 2023 році, за підсумками 2024 року вона зростає до 21,75%, що майже відповідає рівню базового 2020 року (21,16%). Таке відновлення рентабельності на фоні зростання обсягів виробництва свідчить про підвищення ефективності управління витратами та адаптацію господарської діяльності до актуальних ринкових умов.

Порівняння динаміки прибутку та рентабельності виробництва за 2020-2024 рр. представлено на рисунку 2.2.

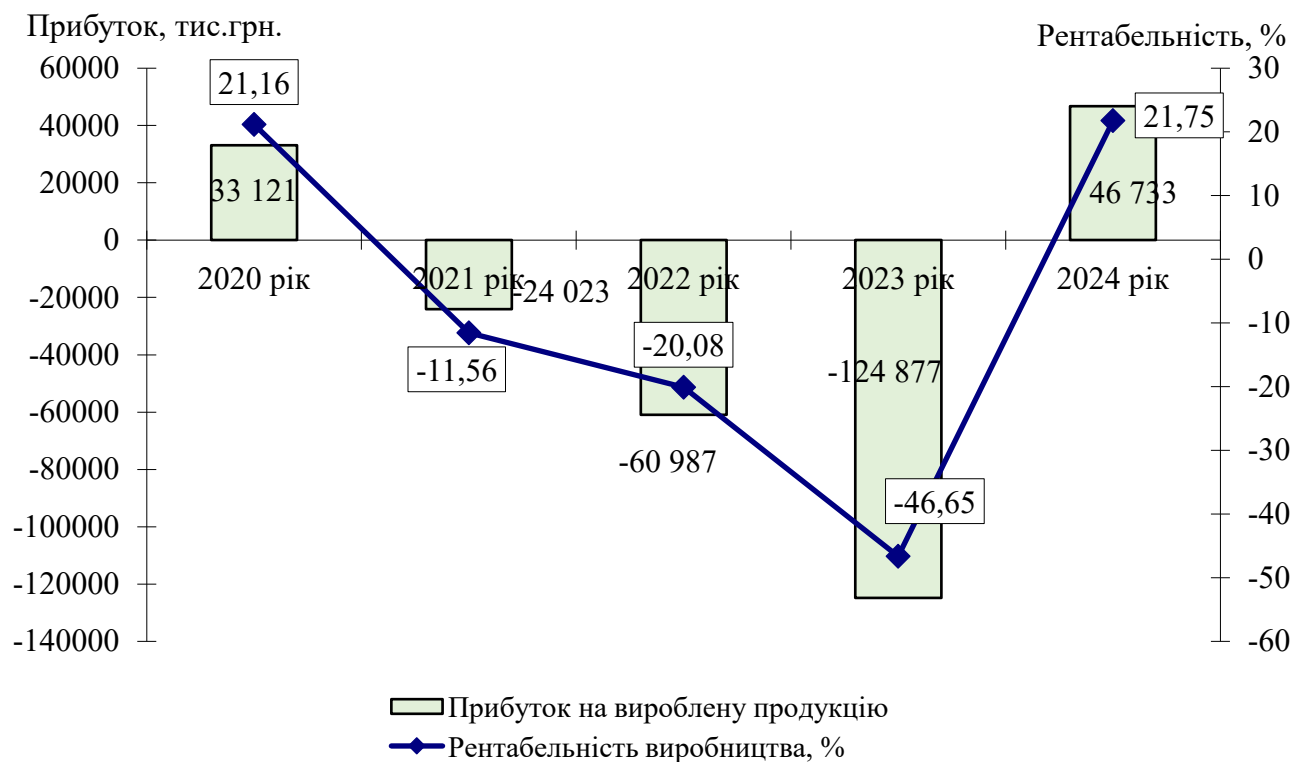

Рис. 2.2. Порівняння динаміки прибутку та рентабельності виробництва за 2020-2024 рр. (побудовано автором)

Аналіз порівняльної динаміки прибутку на вироблену продукцію та рентабельності виробництва ТОВ «Веселе-Агро» за період 2020–2024 років демонструє ідентичну траєкторію змін обох показників, що свідчить про їхню пряму функціональну залежність. На початку досліджуваного періоду, у 2020

році, підприємство фіксувало позитивні результати: прибуток становив 33 121 тис. грн при рівні рентабельності 21,16%. Проте протягом 2021–2023 років спостерігалася стійка рецесія, що супроводжувалася переходом показників у від’ємну площину та їхнім послідовним погіршенням: збиток зріс із -24 023 тис. грн у 2021 році до критичного мінімуму -124 877 тис. грн у 2023 році.

Відповідно, рентабельність виробництва за цей трирічний цикл знизилася з -11,56% до рекордного від’ємного значення -46,65%. Кардинальна зміна тренду зафіксована у 2024 році, коли відбулося стрімке відновлення фінансової результативності, внаслідок чого прибуток сягнув 46 733 тис. грн, а рентабельність виробництва відновилася до позначки 21,75%, дещо перевищивши рівень базового року. Такий характер кривої на графіку вказує на циклічність операційної ефективності підприємства та успішне подолання тривалого періоду збитковості наприкінці аналізованого часового горизонту.

Важливим узагальнюючим показником рентабельності є показник рентабельності виробництва продукції, який вигідний тим, що, по-перше, є дуже універсальним: може розраховуватися в будь-якій галузі виробництва, і, по-друге, наглядно показує прямий зв’язок між собівартістю і прибутком. Визначається від відношенням загальної суми прибутку по виробленій товарній продукції у діючих оптових цінах до суми операційних витрат на виробництво продукції

Отже, для докладного дослідження прибутковості роботи дослідимо зміну показника рентабельності виробленої продукції, що характеризує величину прибутку, який припадає на 1-цю вкладених витрат на виробництво цієї продукції.

Однак, дослідження загальних змін рентабельності виробленої продукції не дає змоги зробити остаточні висновки. З огляду на це, доцільно проаналізувати зміну цього показника за сферами (видами) діяльності (тобто, по-суті, порівняти ефективність функціонування цих сфер).

Відповідно до цього визначимо вплив факторів першого рівня (зміни суми прибутку та зміни суми операційних витрат) на показник рентабельності

виробленої продукції по кожному виду діяльності. Розрахунок проведемо, використовуючи інтегральний метод детермінованого факторного аналізу, який дозволяє отримати більш точні результати впливу факторів та уникнути неоднозначності оцінок величини впливу [10].

Факторна модель аналізу показника рентабельності окремої сфери виробництва – $P_{вир}$:

$$P_{вир} = \frac{ВП - С}{С} \cdot 100\% = \frac{П_{вир}}{С} \cdot 100\% , \quad (2.1)$$

де $ВП$ – обсяги виробництва товарної продукції, тис. грн.

$С$ – операційні витрати на виробництво, тис. грн.

$П_{вир}$ – прибуток на вироблену продукцію, тис.грн.

Визначимо зміну величини рентабельності виробленої продукції у сфері вирощування зернових культур за 2022-2023 рр. за рахунок:

- зміни суми прибутку по виробництву:

$$\begin{aligned} \Delta P_{\Pi} &= \frac{П_{2022} - П_{2023}}{C_{2023} - C_{2022}} \ln \left| \frac{C_{2023}}{C_{2022}} \right| * 100\% = \\ &= \frac{469-1188}{20513-18108} \ln \left| \frac{20513}{18108} \right| * 100\% = -4,00\% \end{aligned} \quad (2.2)$$

- зміни операційних витрат на виробництво продукції:

$$\Delta Z_c = \Delta Z_{заг} - \Delta Z_n = -4,27 - 4,00 = -0,27 \% . \quad (2.3)$$

Отже, як показують розрахунки, у 2023 році порівняно з попереднім відбулося зменшення рентабельності виробленої продукції у вирощування зернових культур на 4,27 %. При цьому, несприятливим був вплив збільшення величини операційних витрат, що дозволило (за умови незмінності суми прибутку по виробництву) зменшити показник (на 0,27 %.), але, водночас,

також негативний вплив зменшення суми прибутковості вирощування зернових культур зменшив показник (на 4,00 %), в результаті і було отримано зниження прибутку по виробленій продукції вирощування зернових культур.

Розрахунки за представленою методикою були проведені і по інших видах діяльності підприємства за періоди 2022-2023 рр. (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3. Аналіз зміни рентабельності виробництва основних груп продукції рослинництва на підприємстві за 2022-2023 рр.

Вид діяльності	2022 рік				2023 рік				Зміна рентабельності виробленої продукції		
	Операційні витрати, тис.грн.	Обсяг виробництва, тис.грн.	Прибуток на вироблену продукцію	Рентабельність виробленої продукції, %	Операційні витрати, тис.грн.	Обсяг виробництва, тис.грн.	Прибуток на вироблену продукцію	Рентабельність виробленої продукції, %	Всього	в тому числі за рахунок:	
										зміни суми прибутку	зміни суми операційних витрат
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
вирощування зернових культур	18108,0	19296	1188,0	6,56	20513,0	20982	469,0	2,29	-4,27	-4,00	-0,27
вирощування олійних культур	9826	10636	810,0	8,24	12440	13033	593	4,77	-3,48	-2,00	-1,48
Всього	27934	29932	1998	7,15	32953	34015	1062	3,22	-3,93	-3,00	-0,93

Примітка. Побудовано автором.

Так, у вирощування олійних культур за 2022-2023 рр. показник рентабельності виробленої продукції зменшився на 3,48 %, але тут вже значно більшу негативну роль відіграв несприятливий вплив зміни операційних витрат (-1,48%) при негативному впливі зменшення прибутку (- 2,00 %), тобто не був

введений в дію механізм економії постійних витрат за рахунок росту масштабів вирощування олійних культур.

Тому в цілому зменшення рентабельності виробництва на 3,93% відбулося за рахунок негативного впливу зміни прибутку у розмірі 3,0% та негативного впливу зміни суми операційних витрат 0,93%.

Розрахунки за представленою методикою були проведені і по основних видах діяльності даного підприємства за період 2023-2024 рр. (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4. Аналіз зміни рентабельності виробництва основних груп продукції рослинництва на підприємстві за 2023-2024 рр.

Вид діяльності	2023 рік				2024 рік				Зміна рентабельності виробленої продукції		
	Операційні витрати, тис.грн.	Обсяг виробництва, тис.грн.	Прибуток на вироблену продукцію	Рентабельність виробленої продукції, %	Операційні витрати, тис.грн.	Обсяг виробництва, тис.грн.	Прибуток на вироблену продукцію	Рентабельність виробленої продукції, %	Всього	в тому числі за рахунок:	
										зміни суми прибутку	зміни суми операційних витрат
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
вирощування зернових культур	20513	20982	469	2,29	21831	21964	133	0,61	-1,68	-2,00	0,32
вирощування олійних культур	12440	13033	593	4,77	18081	18305	224	1,24	-3,53	-2,00	-1,53
Всього	32953,0	34015	1062	3,22	39912,0	40269,0	357	0,89	-2,33	-2,00	-0,33

Примітка. Побудовано автором.

У 2024 році показник рентабельності зменшився на 2,33%. Це сталося за рахунок негативного впливу зміни прибутку (-2,00 %), а також негативного впливу зміни суми операційних витрат (-0,33%). Загалом негативна зміна

показника рентабельності виробленої продукції відбулася в усіх сферах діяльності, що відбулося переважно за рахунок зростання операційних витрат.

Результати подібного факторного аналізу за 2023-2024 рр. свідчать, що у цьому періоді зменшення рентабельності роботи відбулося також за рахунок зменшення величини прибутку, що не дало змоги подолати негативний вплив на цей показник зростання витрат за абсолютною величиною.

В той же час, докладніший аналіз впливу факторів на зміну показника за окремими видами діяльності свідчить про зниження рентабельності вирощування зернових культур та вирощування олійних культур (відповідно на 1,68% та 3,53%), але загальна рентабельність виробленої продукції все ж зменшилася лише на 2,33%. Головною причиною таких негативних змін стало збільшення витратності діяльності підприємства у цьому періоді.

Отже, щоб в наступних роках забезпечити подальше підвищення ефективності діяльності, потрібно в першу чергу провести нормування статей постійних витрат, які не залежать від обсягів виробництва продукції, також оперативно реагувати на прогнози зміни цін на сировину і матеріали. З іншого боку рентабельність продукції залишається нижчою ніж пропонований процент за користування банківським кредитом, що також свідчить про необхідність вжиття заходів по зниженню витрат для забезпечення кредитоздатності підприємства.

2.3. Факторний аналіз рентабельності виробничого капіталу та рентабельності витрат підприємства

Методологія дослідження передбачає проведення аналізу показника рентабельності виробничого капіталу підприємства. Даний індикатор обчислюється шляхом визначення відношення отриманого чистого прибутку (П) до сумарної середньорічної вартості основних засобів (F) та матеріальних оборотних фондів (E).

$$R = \frac{\Pi}{F + E} \quad (2.1)$$

Аналіз проводитимемо аналогічно аналізу чинника рентабельності в попередніх пунктах, тобто методом ланцюгових підстановок за період 2023-2024 рр. (табл. 2.5).

1. Зміна рівня рентабельності виробничої діяльності за рахунок зміни величини чистого прибутку:

$$\Delta R_{\Pi} = R_{\text{умовн.1}} - R_{2023} = 5,13\% - (-7,61\%) = +12,74 \%. \quad (2.2)$$

Таблиця 2.5. Розрахунок впливу чистого прибутку, середньорічної вартості основних та оборотних засобів на зміну рівня рентабельності виробничого капіталу за 2023-2024 рр.

Показник	Умови розрахунку			Порядок розрахунку	Рівень рентабельності %.
	Чистий прибуток, тис.грн.	Середньорічна вартість основних засобів, тис.грн.	Середньорічна вартість залишків оборотних коштів, тис.грн.		
2023 рік	-44052	297914,00	281251,50	П23/(F23+E23)	-7,61
Умовн.1	29713	297914,00	281251,50	П24/(F23+E23)	5,13
Умовн.2	29713	336077,50	281251,50	П24/(F24+E23)	4,81
2024 рік	29713	336077,50	369478,00	П24/(F24+E24)	4,21

Примітка. Побудовано автором.

2. Зміна рівня рентабельності за рахунок зміни середньорічної вартості основних засобів:

$$\Delta R_{\Phi} = R_{\text{умовн.2}} - R_{\text{умовн.1}} = 4,81\% - 5,13\% = -0,32\% \quad (2.3)$$

3. Зміна рівня рентабельності за рахунок зміни середньорічної вартості залишків оборотних коштів:

$$\Delta R_c = R_{2024} - R_{\text{умовн.2}} = 4,21 \% - 4,81 \% = -0,60 \% \quad (2.4)$$

4. Загальна зміна рівня рентабельності виробничої діяльності:

$$\Delta R = R_{2024} - R_{2023} = 4,21 \% - (-7,61\%) = + 11,82 \% \quad (2.5)$$

Той же результат можна отримати як суму змін за рахунок впливу кожного чинника:

$$\Delta R = +12,74 - 0,32 - 0,60 = + 11,82 \% \quad (2.6)$$

Результати факторного аналізу рентабельності виробничого капіталу ТОВ «Веселе-Агро» за період 2023–2024 років свідчать про позитивну трансформацію ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства. Протягом аналізованого періоду інтегральний показник рентабельності зріс на 11,82 відсоткових пункти: з від’ємного значення -7,61% у 2023 році до позитивного рівня 4,21% у 2024 році.

Визначальним чинником такого зростання стало радикальне покращення фінансового результату, оскільки перехід від чистого збитку в розмірі -44 052 тис. грн до чистого прибутку в сумі 29 713 тис. грн забезпечив приріст рентабельності на 12,74%. Водночас екстенсивне розширення ресурсної бази справляло стримуючий вплив на результативний показник.

Зокрема, збільшення середньорічної вартості основних засобів призвело до зниження рівня рентабельності на 0,32%, а зростання вартості залишків оборотних коштів спричинило додаткове скорочення показника на 0,60%. Узагальнення результатів аналізу методом ланцюгових підстановок підтверджує, що домінуючий позитивний вплив прибутковості повністю

нівелював негативну дію чинників капіталомісткості, що дозволило підприємству забезпечити реальну прибутковість виробничого капіталу за підсумками 2024 року.

Подальший етап дослідження передбачає проведення аналізу показника рентабельності витрат у межах усієї господарської діяльності підприємства. Даний індикатор, за аналогією з попередніми параметрами ефективності, розраховується як відношення отриманого чистого прибутку (П) до сукупної величини змінних (ЗВ) та умовно-постійних витрат (ПВ) суб'єкта господарювання. Інформаційною базою для здійснення відповідних розрахунків слугують дані офіційної фінансової звітності, зокрема показники «Звіту про фінансові результати».

$$R_u = \frac{П}{ЗВ + ПВ} \quad (2.7)$$

Відповідний факторний аналіз проводитимемо подібно до аналізу чинника рентабельності з використанням методу ланцюгових підстановок за період 2023-2024 рр. (табл. 2.6).

Таблиця 2.6. Розрахунок впливу чистого прибутку, величини змінних та умовно-постійних витрат на зміну рівня рентабельності витрат в цілому по підприємству за 2023-2024 рр.

Показник	Умови розрахунку			Порядок розрахунку	Рівень рентабельності %.
	Чистий прибуток, тис.грн.	Сума змінних витрат, тис.грн.	Сума умовно-постійних витрат, тис.грн.		
2023 рік	-44052	113772,0	31761,00	П23/(ЗВ23+ПВ23)	-30,27
Умовн.1	29713	113772,0	31761,00	П24/(ЗВ23+ПВ23)	20,42
Умовн.2	29713	233559,0	31761,00	П24/(ЗВ24+ПВ23)	11,20
2024 рік	29713	233559,0	54159,00	П24/(ЗВ24+ПВ24)	10,33

Примітка. Побудовано автором.

1. Зміна рівня рентабельності витрат діяльності за рахунок зміни величини чистого прибутку:

$$\Delta R_{\pi} = R_{\text{умовн.1}} - R_{2023} = 20,42\% - (-30,27\%) = + 50,69\%. \quad (2.8)$$

2. Зміна рівня рентабельності за рахунок зміни загальної суми змінних витрат:

$$\Delta R_{зв} = R_{\text{умовн.2}} - R_{\text{умовн.1}} = 11,20\% - 20,42\% = - 9,22\% \quad (2.9)$$

3. Зміна рівня рентабельності за рахунок зміни загальної суми постійних витрат:

$$\Delta R_{пв} = R_{2024} - R_{\text{умовн.2}} = 10,33\% - 11,20\% = - 0,87\% \quad (2.10)$$

4. Загальна зміна рівня рентабельності сукупних витрат підприємства буде становити:

$$\Delta R_{в} = R_{2024} - R_{2023} = 10,33\% - (-30,27\%) = + 40,60\%. \quad (2.11)$$

Той же результат можна отримати як суму змін за рахунок впливу кожного чинника:

$$\Delta R = +50,69 - 9,22 - 0,87 = + 40,60\% \quad (2.12)$$

Отже, результати факторного аналізу рентабельності витрат ТОВ «Веселе-Агро» за період 2023–2024 років свідчать про радикальне зростання ефективності операційної діяльності, що виражається у збільшенні загального рівня рентабельності на 40,60 відсоткових пункти. Застосування методу

ланцюгових підстановок дозволило встановити, що ключовим стимулюючим фактором стала зміна величини чистого прибутку, перехід якого з від'ємної у позитивну площину забезпечив зростання досліджуваного показника на 50,69%.

Водночас спостерігався відчутний стримуючий вплив з боку витратних механізмів підприємства. Зокрема, значне нарощування суми змінних витрат у 2024 році призвело до зниження рівня рентабельності на 9,22%, а зростання умовно-постійних витрат спричинило додаткове скорочення ефективності на 0,87%.

Таким чином, незважаючи на суттєве збільшення витратної частини бюджету, випереджаюче зростання чистого прибутку дозволило підприємству нівелювати негативний вплив капіталомістких факторів і досягти позитивного рівня рентабельності витрат у розмірі 10,33% за підсумками 2024 року.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Пріоритетні заходи забезпечення рентабельності діяльності підприємств

У сучасних умовах динамічного розвитку ринкової економіки однією з найважливіших умов ефективного функціонування підприємства є забезпечення та підвищення його рентабельності. Рентабельність виступає комплексним показником, що відображає результативність використання ресурсів, якість управлінських рішень і здатність підприємства адаптуватися до зовнішніх змін. Вона визначає можливості підприємства щодо інноваційного розвитку, розширення виробництва, підвищення конкурентоспроможності та зміцнення фінансової стійкості.

Пошук напрямів (рис. 3.1) підвищення рентабельності є актуальним завданням для більшості підприємств, оскільки сучасне економічне середовище характеризується високим рівнем конкуренції, нестабільністю ринкової кон'юнктури та впливом зовнішньоекономічних і політичних факторів. У таких умовах підприємства повинні не лише аналізувати фактори, що зумовлюють рівень рентабельності, а й розробляти комплекс заходів, спрямованих на оптимізацію витрат, підвищення продуктивності праці, удосконалення збутової та інноваційної діяльності.

«Оптимізація витрат є одним із основних напрямів підвищення рентабельності діяльності підприємства, оскільки саме рівень витрат визначає собівартість продукції та безпосередньо впливає на розмір прибутку. Ефективне управління витратами передбачає систематичне скорочення непродуктивних витрат, раціональне використання ресурсів і впровадження заходів, спрямованих на підвищення економічної ефективності виробництва» [10].

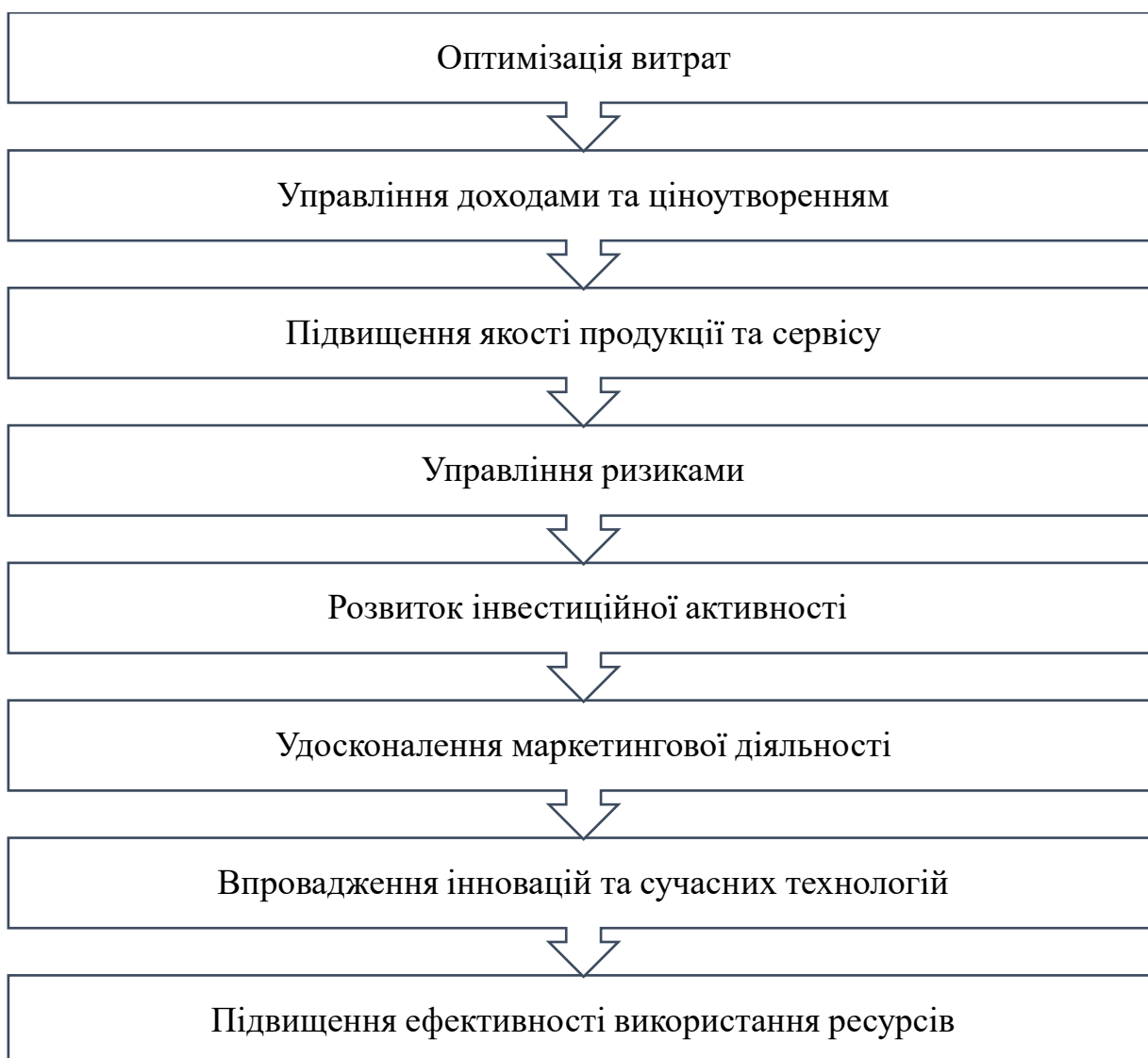

Рис. 3.1. Пріоритетні заходи забезпечення рентабельності діяльності підприємства (побудовано автором за джерелом [1, 7, 9])

Першочерговим елементом оптимізації є аналіз структури та динаміки витрат. Дослідження основних статей витрат дозволяє виявити ресурси, що використовуються нерационально, визначити непродуктивні втрати та знайти резерви економії. На цьому етапі важливим є застосування методів обліку витрат, таких як калькулювання собівартості, порівняльний аналіз та визначення витрат на одиницю продукції.

Значний потенціал економії пов'язаний із модернізацією виробничих процесів. Використання енергоефективного обладнання, удосконалення технологій, автоматизація та цифровізація виробничих операцій сприяють

зменшенню трудових, енергетичних і матеріальних витрат. Водночас оптимізація логістичних процесів та управління запасами дозволяє скоротити витрати на зберігання, транспортування й обслуговування обігових ресурсів.

Важливе значення має також оптимізація управлінських витрат. Раціональна організація управлінських процесів, скорочення дублювань функцій, удосконалення документообігу та використання сучасних інформаційних систем дає змогу зменшити адміністративні витрати й підвищити оперативність прийняття рішень. Крім того, важливо проводити постійний контроль витрат, запроваджуючи бюджетування та систему внутрішнього аудиту.

Не менш важливим напрямом є підвищення ефективності використання трудових ресурсів. Оптимізація чисельності персоналу, удосконалення системи мотивації, підвищення кваліфікації працівників і впровадження гнучких форм зайнятості сприяють зменшенню витрат на оплату праці при збереженні високого рівня продуктивності.

Особливе місце в оптимізації витрат займає застосування концепцій управління якістю. Впровадження методів «бережливого виробництва», контролю якості на всіх етапах технологічного процесу та мінімізація браку дозволяють суттєво скоротити втрати та підвищити ефективність виробництва.

«Управління доходами та ціноутворенням є одним із ключових напрямів забезпечення рентабельності підприємства, оскільки саме формування доходів визначає фінансові можливості, рівень прибутку та конкурентоспроможність підприємства. Ефективне управління цими процесами передбачає розроблення економічно обґрунтованої цінової політики, аналіз ринкової кон'юнктури та постійний контроль за результативністю реалізації продукції» [7].

Основою управління доходами є систематичний аналіз джерел формування виручки, оцінка обсягів продажу, структури асортименту та динаміки ринку. Підприємство повинно визначати найбільш прибуткові види продукції, коригувати асортимент, виводити неефективні товарні позиції та посилювати продаж тих, що мають найбільший попит. Розширення каналів збуту,

підвищення якості обслуговування клієнтів та розвиток партнерських програм також сприяють збільшенню доходів.

Ціноутворення відіграє вирішальну роль у формуванні доходів. Правильно встановлена ціна повинна враховувати собівартість продукції, ринкові умови, купівельну спроможність споживачів, дії конкурентів та стратегічні цілі підприємства. Важливо забезпечити рівновагу між бажанням отримати максимальний прибуток і необхідністю зберегти конкурентоспроможність. У цьому контексті підприємства використовують різні стратегії ціноутворення: витратну, конкурентну, ціннісно орієнтовану, диференційовану або динамічну.

Підвищення ефективності використання ресурсів є одним із ключових напрямів забезпечення рентабельності діяльності підприємства, оскільки оптимальне використання трудових, матеріальних, фінансових та виробничих ресурсів безпосередньо впливає на собівартість продукції та загальний фінансовий результат. У сучасних умовах конкуренції підприємства змушені впроваджувати заходи, спрямовані на мінімізацію витрат, усунення неефективних процесів та підвищення продуктивності ресурсного потенціалу.

Першочерговим завданням є раціональне використання матеріальних ресурсів. Для цього підприємства застосовують системи контролю та обліку запасів, оптимізують норми витрат сировини й матеріалів, впроваджують технології ресурсозбереження. Скорочення виробничих витрат, переробка відходів та повторне використання матеріалів дозволяють суттєво зменшити витрати та підвищити економічну віддачу.

«Не менш важливою є ефективність використання трудових ресурсів. Підвищення продуктивності праці забезпечується шляхом удосконалення організації праці, автоматизації виробничих процесів, підвищення кваліфікації персоналу та створення мотиваційних систем» [17]. Раціональний розподіл обов'язків, зменшення простоїв та оптимізація чисельності персоналу сприяють підвищенню результативності трудових ресурсів та зниженню витрат на оплату праці в розрахунку на одиницю продукції.

Важливою складовою є ефективність використання основних засобів, зокрема обладнання та виробничих потужностей. Підприємства мають забезпечувати високу ступінь завантаження основних фондів, своєчасне технічне обслуговування, модернізацію та оновлення обладнання. Інвестиції в оновлення технологій дозволяють збільшити продуктивність, покращити якість продукції та скоротити витрати на ремонт.

Фінансові ресурси також повинні використовуватися максимально раціонально. Підприємства мають контролювати структуру капіталу, уникати надмірного боргового навантаження, забезпечувати ефективне управління оборотними коштами. Оптимізація грошових потоків, скорочення дебіторської заборгованості та підвищення ліквідності сприяють стабільності фінансових результатів.

Сучасні методи підвищення ефективності включають впровадження системи менеджменту якості, принципів, логістичної оптимізації, цифровізації виробничих процесів і використання інформаційних технологій для контролю та аналізу ресурсів. Такі підходи дозволяють знизити рівень втрат, скоротити час виробництва та підвищити загальну рентабельність підприємства.

Впровадження інновацій та сучасних технологій є одним із ключових напрямів підвищення рентабельності діяльності підприємства, оскільки технологічний розвиток забезпечує зростання продуктивності, підвищення якості продукції та оптимізацію витрат. У сучасних умовах глобальної конкуренції підприємства повинні активно модернізувати виробництво, впроваджувати нові технічні рішення та адаптуватися до швидких темпів технологічних змін.

Інноваційний розвиток сприяє створенню продукції з вищою споживчою цінністю, що дозволяє підприємству отримувати додаткові конкурентні переваги та збільшувати доходи. Нові технології дають можливість скоротити трудомісткість виробництва, зменшити кількість ресурсів, що витрачаються на виготовлення одиниці продукції, та знизити рівень браку. Впровадження

автоматизованих систем управління, роботизації та цифрових платформ сприяє підвищенню точності виробничих процесів і мінімізації людських помилок.

Інновації також відіграють важливу роль у розширенні асортименту продукції, освоєнні нових ринків та створенні принципово нових товарів і послуг. Постійне оновлення продукції забезпечує її відповідність сучасним потребам споживачів та дозволяє формувати стабільний попит. У свою чергу, інвестиції в науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи є запорукою створення унікальних технологічних рішень і збереження конкурентних позицій.

Разом із тим упровадження інновацій потребує значних фінансових ресурсів, ефективного управління проектами та готовності персоналу до змін. Важливо забезпечити підготовку кадрів, розвиток корпоративної культури інновацій та стимулювання творчої ініціативи працівників. Синергія інвестицій, розробок і кваліфікованого управління забезпечує успішність інноваційної діяльності.

У цілому інновації та сучасні технології є однією з найважливіших передумов формування високого рівня рентабельності підприємства. Вони забезпечують підвищення ефективності виробництва, покращення якості продукції, створення нових можливостей для розвитку та зміцнення позицій підприємства в умовах конкурентного ринку.

Сучасні інформаційні технології дозволяють підприємствам оперативно аналізувати дані, контролювати витрати, прогнозувати попит і приймати обґрунтовані управлінські рішення. Також важливим напрямом є впровадження енергоощадних технологій, що дозволяє скоротити витрати на енергоресурси та зменшити негативний вплив на навколишнє середовище. Завдяки цьому підприємства можуть не лише зменшувати собівартість продукції, але й формувати позитивний імідж соціально відповідального бізнесу.

Підвищення якості продукції та сервісу є одним із ключових напрямів забезпечення рентабельності підприємства, оскільки якість безпосередньо

впливає на попит, конкурентоспроможність та рівень довіри споживачів. У сучасних ринкових умовах клієнти дедалі більше орієнтуються не лише на ціну, а й на загальну цінність продукту, яка включає його технічні характеристики, надійність, функціональність, а також рівень обслуговування. Саме підвищення якості продукції сприяє формуванню стабільного попиту, зменшенню кількості рекламаций, скороченню витрат на гарантійне обслуговування та усунення дефектів. Якісна продукція дає можливість підприємству встановлювати вищі ціни, збільшувати обсяг продажів та розширювати ринки збуту. Для цього необхідне впровадження систем управління якістю, регулярний контроль технологічних процесів, модернізація обладнання та постійний моніторинг відповідності продукції стандартам.

«Суттєве значення має також якість сервісу. Рівень обслуговування визначає загальну оцінку підприємства з боку споживачів, формує його репутацію та впливає на лояльність клієнтів. Оперативність обробки замовлень, професійність персоналу, зручність комунікації, ефективна служба підтримки та післяпродажний супровід підвищують загальну цінність продукту та стимулюють повторні покупки. Якісний сервіс також дає змогу ефективніше конкурувати в умовах насиченого ринку» [22].

Підприємства, орієнтовані на якість, активно використовують стандарти, методи контролю якості, такі як статистичний контроль виробничих процесів, аудити та перевірки. Важливим аспектом є залучення персоналу до процесу покращення якості, розвиток корпоративної культури, що базується на прагненні до досконалості та постійного вдосконалення.

Підвищення якості продукції та сервісу також пов'язане з інноваційним розвитком. Використання сучасних матеріалів, нових технологій, автоматизованих систем контролю якості та цифрових рішень у сфері обслуговування сприяє створенню більш конкурентоспроможних продуктів. Упровадження систем зворотного зв'язку зі споживачами дозволяє враховувати їхні потреби та очікування, що дає змогу оперативно реагувати на зміни ринкових уподобань і підвищувати якість.

Удосконалення маркетингової діяльності є важливим напрямом забезпечення рентабельності підприємства, оскільки саме маркетинг визначає здатність підприємства ефективно просувати свою продукцію, задовольняти потреби споживачів і формувати стабільний попит. В умовах жорсткої конкуренції маркетингові заходи стають ключовим інструментом підвищення продажів, розвитку бренду та зміцнення позицій підприємства на ринку.

«Однією з основ маркетингової діяльності є аналіз ринку, який включає дослідження попиту, поведінки споживачів, діяльності конкурентів та тенденцій ринкового середовища. Завдяки глибокому аналізу підприємство може визначити найперспективніші сегменти, адаптувати асортимент продукції та розробити ефективну ринкову стратегію. Правильно визначена цільова аудиторія та сегментація ринку дозволяють зосередити ресурси на найбільш прибуткових напрямках» [29].

Удосконалення маркетингової діяльності також передбачає підвищення ефективності товарної, цінової, збутової та комунікаційної політики. Підприємство має періодично оновлювати асортимент, покращувати якість продукції та розробляти нові товарні пропозиції, які відповідають сучасним потребам споживачів. Важливим є використання гнучкої цінової політики, що враховує попит, поведінку конкурентів та індивідуальні характеристики сегментів ринку.

«Суттєве значення має вдосконалення системи збуту. Ефективні канали розподілу як традиційні, так і онлайн сприяють розширенню охоплення ринку та підвищенню доступності продукції. Використання електронної комерції, маркетингових засобів комунікації дозволяє покращувати взаємодію з клієнтами, пришвидшувати обробку замовлень та підвищувати лояльність споживачів» [30].

Комунікаційна політика є ще одним важливим елементом маркетингу. Ефективні рекламні кампанії, сучасний брендинг, активна присутність у цифровому просторі та робота із соціальними мережами допомагають формувати позитивний імідж підприємства і підвищувати впізнаваність бренду.

Персоналізовані підходи у комунікаціях сприяють зміцненню взаємодії з клієнтами та стимулюють повторні покупки.

Розвиток інвестиційної активності є одним із ключових напрямів забезпечення рентабельності підприємства, оскільки інвестиції створюють підґрунтя для модернізації виробництва, впровадження інновацій, розширення потужностей та довгострокового зміцнення конкурентних позицій. Інвестиційний розвиток забезпечує підвищення ефективності діяльності підприємства та формує основу для стійкого зростання фінансових результатів.

«Під інвестиційною активністю розуміють здатність підприємства залучати та ефективно використовувати фінансові ресурси для реалізації проєктів, спрямованих на оновлення та розвиток виробництва. Інвестиції можуть мати різний характер: капітальні вкладення в основні засоби, інноваційні проєкти, придбання нового обладнання, розширення виробничих площ, розвиток технологічних процесів, а також фінансові інвестиції у вигляді придбання цінних паперів або участі у спільних проєктах» [17].

Важливою умовою розвитку інвестиційної активності є наявність ефективної інвестиційної політики, яка включає оцінку потреб підприємства, аналіз інвестиційних можливостей, вибір оптимальних проєктів та забезпечення їх фінансування.

«Інвестиції сприяють впровадженню сучасних технологій, що дозволяє підвищити продуктивність праці, зменшити витрати на виробництво та покращити якість продукції. Крім того, модернізація обладнання та технічне переоснащення виробництва сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємства, розширенню його ринкових можливостей та створенню умов для розробки нових продуктів» [28].

Залучення зовнішніх інвестицій, таких як банківські кредити, лізинг, венчурний капітал або партнерські інвестиції, дозволяє підприємствам реалізовувати масштабні проєкти без значного навантаження на власні ресурси. Проте важливо забезпечити раціональну структуру капіталу, уникати надмірного боргового навантаження та контролювати інвестиційні ризики.

Стимулювання інвестиційної активності можливе також через участь підприємства в державних програмах підтримки, грантах, інноваційних конкурсах та кластерних ініціативах. Це створює додаткові можливості для фінансування проєктів і зменшує загальні витрати на їх реалізацію.

У підсумку, розвиток інвестиційної активності є важливим чинником довгострокового успіху підприємства. Він забезпечує умови для зростання виробничого потенціалу, підвищення конкурентоспроможності, модернізації технологій та поліпшення фінансових результатів. Завдяки активній інвестиційній діяльності підприємство може адаптуватися до викликів ринку, впроваджувати інновації та забезпечувати стабільне підвищення рентабельності.

3.2. Оцінка економічної ефективності заходів з підвищення рентабельності діяльності підприємства

Враховуючи постулат, згідно з яким управлінське рішення є концентрованим вираженням процесу менеджменту, модель управління інноваційною діяльністю об'єкта дослідження розглядається як стратегічне рішення щодо впровадження комплексної інноваційної програми на базі конкретного сільськогосподарського підприємства. Модель інноваційного розвитку ТОВ «Веселе-Агро» потребує повної інтеграції в загальну систему заходів, спрямованих на інтенсифікацію та підвищення реальності діяльності. Запропонований процес управління інноваційною діяльністю відрізняється від традиційних підходів максимально повною апроксимацією до галузевої та виробничої специфіки суб'єкта господарювання.

Такий підхід дозволяє чітко детермінувати місце інноваційного складника в системі стратегічного планування та загального управління підприємством. Систематизований перелік стратегічних напрямів, орієнтованих на підвищення

продуктивності праці персоналу ТОВ «Веселе-Агро», наведено у відповідному табличному форматі (табл. 3.1).

Таблиця 3.1. Сукупність завдань інноваційної політики по підвищенню рентабельності діяльності на ТОВ «Веселе-Агро»

Цілі	Завдання
Розширення і підвищення рівня розвитку виробничого апарату, задіяного в процесі отримання, зберігання і доставки продукції до покупця	Вкладення ресурсів у модернізацію сільськогосподарського обладнання; придбання нової техніки та технологій, ноу-хау, ліцензій, патентів, торговельних марок; фінансування науково-дослідницьких розробок; вдосконалення системи менеджменту; поліпшення умов праці.
Збільшення виробництва і підвищення якості продукції	Фінансування системи заходів щодо збільшення частки на ринку, підвищення якості продукції; розробка нових способів та видів виробництва; завоювання нових ринків.
Зниження ризику інноваційної діяльності	Маркетингові дослідження; диверсифікація асортименту; підвищення якості продукції; дослідження і прогнозування стану економічної та правової кон'юнктури; зростання якості науково-дослідних розробок; залучення до співпраці науково-дослідних інститутів
Підвищення ефективності інновацій	Вдосконалення процесів і структури управління інноваційною діяльністю; вдосконалення методів експертизи інноваційних рішень; залучення до співпраці незалежних експертів.
Зниження собівартості продукції та послуг	Вдосконалення організації та управління процесами; скорочення непродуктивних витрат і втрат трудових, матеріальних, фінансових ресурсів.

Зазначені напрями об'єктивно взаємопов'язані між собою, оскільки обумовлені об'єктивними цілями, що впливають з однієї цілі інноваційної політики ТОВ «Веселе-Агро». В залежності від сформованого завдання розробляються критерії (табл. 3.2.) інноваційного розвитку.

Природно, представлений набір не є кінцевим і може бути скориговано в залежності від специфіки прийнятого управлінського рішення.

Оцінку розвитку інноваційної політики в сільському господарстві дати досить складно, в той же час можна провести оцінку виконання різних видів робіт або використання техніки з новими якісними характеристиками в порівнянні з наявними. Так, нами проведена порівняльна оцінка використання

німецького трактора Claas Atles 946 і вітчизняного трактора ХТЗ (харківського тракторного заводу) Т-25 (табл. 3.3).

Таблиця 3.2. Критерії виконання завдання інноваційного розвитку
ТОВ «Веселе-Агро»

Завдання інноваційної політики	Критерій виконання завдання
Вкладення ресурсів у модернізацію сільськогосподарського обладнання; придбання нової техніки та технологій.	Збільшення обсягу виробництва продажу продукції за рахунок нової техніки, обладнання, устаткування. Збереження величини націнки. Термін окупності нової техніки. ЧДД при придбанні нової техніки. Зміна питомої ваги активної частини основних засобів. Збереження обсягу виручки від реалізації.
Фінансування системи заходів щодо збільшення частки на ринку, підвищення якості продукції; завоювання нових ринків.	Скорочення витрат часу на обслуговування нової техніки. Збільшення обсягу продажу продукції. Збереження величини націнки. Збереження або зниження витрат на виробництво. Виручка від реалізації продукції, проданих через Internet-сайт.
Маркетингові дослідження; диверсифікація асортименту; дослідження і прогнозування стану економічної кон'юнктури.	Збільшення обсягу продажу продукції, реалізованої в рамках нового формату. Збереження обсягу виручки від реалізації. Термін окупності нової техніки. ЧДД при придбанні нової техніки. Зниження витрат на зберігання продукції.
Вдосконалення процесів і структури управління інноваційною політикою.	Величина націнки. Збереження обсягу продажів у натуральних одиницях. Зростання оборотності запасів.
Вдосконалення організації та управління процесами; скорочення непродуктивних витрат і втрат; зростання продуктивності праці.	Зниження витрат на персонал при збереженні величини націнки та обсягу продажів. Зростання продуктивності праці. Збільшення обігу на 1 грн. витрат на оплату праці. Прибуток на одного працівника. Відсоток браку. Кількість повернення продукції. Кількість звернень до дирекції підприємства зі скаргами. Зниження витрат палива та мастил. Зниження витрат на оплату електроенергії.

Примітка. Побудовано автором.

Дослідження показали, що за рахунок більш економічного двигуна, високої якості збору врожаю і надійності в роботі, кращих маневрених і швидкісних характеристик при обробці 300 га ріллі німецький трактор дозволить заощадити за сезон більше 82 тис. грн. При цьому вартість закордонного трактора становить 1,750 млн. грн, що на 125 тис. грн менше вартості вітчизняного трактора.

Можна припустити, що впровадження технічних інновацій на виробництві дозволяє підприємству вести більш ефективне виробництво і підприємство буде отримувати від використання нової техніки чисті грошові притоки в розмірі 200 тис. за реалізовану продукцію і 82755 на економії палива щорічно.

Таблиця 3.3. Оцінка ефективності застосування трактора Claas Atles 946 в порівнянні з трактором Т-25 при обробці 300 га ріллі

Операція	Claas Atles 946 в порівнянні з Т-25				
	Витрати палива на 1 га, л		Економія палива, л (відповідно сівозміни 300 га)	Сума економії коштів, тис. грн.	Сума економії з урахуванням підвищення продуктивності праці + 10 % від економії на технологічних операціях, тис. грн
	Claas Atles 946	Т-25			
Рілля	17,5	22,3	1440	22,48	26,928
Культивация + Накочення	4,5	5,5	300	5100	5,61
Культивация + Посів + Внесення добрив + Накочення	5,0	6,7	510	8670	9,537
Основний обробіток ґрунту 25см (диски-чизель)	15,9	21,6	1710	29070	31,977
Показник безаварійної роботи машини	-	-	-	-	5,0
Показник економії за рахунок застосування спарених коліс (збільшення тягових зусиль, зчеплення з ґрунтом)	-	-	5 % загальної економії палива	-	3,7026
Всього сума економії за сезон, тис. грн					82,7546

Примітка. Розраховано автором.

Необхідно визначити доцільність інноваційного рішення про заміну трактора на даних умовах. Для коректності порівняння показників ефективності проекту використовуємо дисконтування – приведення показників до єдиного базисного періоду, що забезпечує порівнянність оцінюваних показників (табл. 3.4.).

В таблиці 3.4 використані наступні позначення:

ROI_t (або ROR, окупність інвестицій, або рентабельність інвестицій)

2027 рік: $(282\,755 - 1\,750\,000) \div 1\,750\,000 \times 100\% = -83,84$.

PV_t (Present Value, теперішня вартість, або поточна вартість, або приведена вартість)

Таблиця 3.4. Розрахунок показників ефективності інвестиційних вкладень в інноваційний проект

T	Притоки грошових коштів	Відтоки грошових коштів	CF _t (Cash Flow)	ROI _t , %	Коефіцієнт дисконтування	PV _t	DROI _t , %	DPI _t
2026	0	-1 750 000	-1 750 000		1,00	-1 750 000		
2027	282 755	-	282 755	-83,84	0,91	257 050	-85,31	0,15
2028	282 755	-	282 755	-67,69	0,83	233 682	-71,96	0,13
2029	282 755	-	282 755	-51,53	0,75	212 438	-59,82	0,12
2030	282 755	-	282 755	-35,37	0,68	193 125	-48,78	0,11
2031	282 755	-	282 755	-19,21	0,62	175 569	-38,75	0,10
2032	282 755	-	282 755	-3,06	0,56	159 608	-29,63	0,09
2033	282 755	-	282 755	13,10	0,51	145 098	-21,34	0,08
2034	282 755	-	282 755	29,26	0,47	131 907	-13,80	0,08
2035	282 755	-	282 755	45,42	0,42	119 916	-6,95	0,07
2036	282 755	-	532 755	75,86	0,39	205 400	4,79	0,12
Суми:	2 827 550	-	1 327 550	75,86		83 792,89	4,79	1,05

Примітка. Розраховано автором.

2027 рік: $282\,755 \times 0,91 = 257\,050$.

DROI_t (дисконтована окупність інвестицій)

2027 рік: $(257\,050 - 1\,750\,000) \div 1\,750\,000 \times 100\% = -85,31$.

DPI_t (дисконтований індекс рентабельності, або просто PI – індекс рентабельності):

2027 рік: $257\,050 \div 1\,750\,000 = 0,15$.

DPI = 1,05 (дисконтований індекс рентабельності (або просто PI – індекс рентабельності)

ROI = 75,86 % (окупність інвестицій, або рентабельність інвестицій)

DROI = 4,79 % (дисконтована окупність інвестицій)

Висновок по NPV і DPI: Краще вкладатися в проект, якщо немає альтернативного проекту з великими NPV, PI, DPI і IRR.

IRR = 11,04 % (внутрішня норма прибутку)

ARR (1 спосіб) = 37,70 % (коефіцієнт ефективності – розраховується виходячи з середнього прибутку і суми всіх інвестицій з урахуванням ліквідаційної вартості)

Отже, чиста теперішня вартість позитивна, капітальні вкладення в сумі 1750000 грн. за термін життєвого циклу проекту окупаються (на 7-й рік) і необхідна норма прибутковості 10 % досягається. Індекс прибутковості інноваційного проекту становить 1,05 що більше одиниці, отже, проект принесе додатковий дохід і він є привабливим для інвестування.

Результати оцінки ефективності впровадженого інноваційного проекту свідчать, що здійснені капіталовкладення будуть повністю рекуперовані за рахунок чистих грошових потоків, генерованих реалізацією продукції, протягом шестирічного терміну експлуатації нової технічної одиниці. З огляду на отримані показники окупності, економічно обґрунтованим є управлінське рішення щодо виведення з експлуатації морально та фізично застарілих технічних засобів і їх заміщення сучасними аналогами німецького виробництва.

Функціонування суб'єктів аграрного сектору нерозривно пов'язане з перманентними трансформаційними процесами, де вплив новітніх технологій набуває всеосяжного та кумулятивного характеру, що детермінує потребу в поглибленому дослідженні кореляції між інноваційною активністю та рівнем продуктивності праці. Враховуючи об'єктивну неминучість науково-технічного прогресу та його фундаментальний вплив на зміну макроекономічного середовища, виникає імператив розроблення адаптивних механізмів управління аграрними підприємствами. Актуальним науково-практичним завданням є формування такої моделі управління рентабельністю, яка б інтегрувала механізм превентивного впровадження змін безпосередньо в систему функціонування господарства для забезпечення безперервного прогресу в напрямі досягнення стратегічних цілей розвитку.

ВИСНОВКИ

1. Рентабельність підприємства визначається сукупністю внутрішніх і зовнішніх факторів, які формують умови його діяльності та впливають на фінансові результати. До внутрішніх чинників належать рівень продуктивності праці, структура та обсяг витрат, ефективність використання ресурсів, якість продукції та організація виробничих процесів. Зовнішні фактори охоплюють ринкову кон'юнктуру, податкову політику, державне регулювання та загальноекономічну ситуацію. Узгодження внутрішніх можливостей підприємства з вимогами зовнішнього середовища є ключем до забезпечення стабільної рентабельності та підвищення конкурентоспроможності.

2. Методи аналізу рентабельності дають змогу всебічно оцінити фінансову ефективність підприємства та визначити чинники, що впливають на її зміну. Горизонтальний і вертикальний аналізи забезпечують загальне бачення динаміки та структури фінансових показників, тоді як факторний, маржинальний та аналіз беззбитковості дозволяють глибше дослідити причинно-наслідкові зв'язки й оцінити вплив окремих факторів на прибутковість. Комплексне застосування цих методів дає змогу формувати обґрунтовані управлінські рішення, оптимізувати витрати, підвищувати ефективність ресурсів та забезпечувати стійкий рівень рентабельності підприємства.

3. Проблеми забезпечення рентабельності на підприємстві зумовлені сукупністю внутрішніх і зовнішніх факторів, серед яких вирішальне значення мають високі витрати, низька продуктивність праці, недостатній інноваційний потенціал та недоліки у збуті й маркетингу. Зовнішні ж чинники – нестабільність економічного, політичного та податково-регуляторного середовища, коливання ринкової кон'юнктури – створюють додаткові ризики та ускладнюють підтримання стабільної прибутковості. Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, що поєднує внутрішню оптимізацію діяльності підприємства та адаптацію до умов зовнішнього середовища.

4. Комплексне дослідження фінансово-економічного стану ТОВ «Веселе-Агро» свідчить про високу адаптивність підприємства до мінливих ринкових умов та успішне подолання глибокої фінансової рецесії 2022–2023 років. Станом на 2024 рік суб'єкт господарювання продемонстрував стрімке відновлення ключових індикаторів ефективності, зокрема вихід на позитивний рівень чистого прибутку в розмірі 29 713 тис. грн та зростання обсягів чистого доходу від реалізації на 92,7% порівняно з попереднім роком. Позитивна динаміка підкріплюється суттєвим нарощуванням активів балансу, що свідчить про розширення матеріально-технічної бази та інвестиційну привабливість підприємства, зумовлену залученням іноземного капіталу.

5. Результати факторного аналізу рентабельності виробничого капіталу та витрат за 2023–2024 рр. підтверджують, що визначальним стимулюючим чинником зростання ефективності став перехід до прибуткової діяльності, який забезпечив приріст рентабельності витрат на 40,6%. Попри стримуючий вплив екстенсивного зростання виробничих витрат та розширення ресурсної бази, підприємство змогло оптимізувати операційну діяльність, про що свідчить відновлення рентабельності виробництва до рівня 21,75% та зниження матеріаломісткості продукції. Водночас аналіз рентабельності окремих сегментів (вирощування зернових та олійних культур) вказує на наявність резервів для подальшої оптимізації, оскільки зростання операційних витрат у 2024 році дещо знизило потенційну прибутковість цих напрямів.

6. ТОВ «Веселе-Агро» характеризується переходом до фази сталого економічного зростання, що базується на поєднанні інтенсивних агротехнологій, модернізації основних фондів та підвищенні продуктивності праці. Для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності підприємству доцільно зосередити увагу на впровадженні жорсткого нормування постійних витрат та моніторингу цінової кон'юнктури ринку ресурсів, що дозволить мінімізувати негативний вплив капіталомісткості на загальну рентабельність діяльності.

7. Встановлено, що в умовах динамічного ринкового середовища підвищення рентабельності досягається через реалізацію комплексного підходу, який інтегрує оптимізацію витрат, удосконалення цінової політики, модернізацію ресурсного потенціалу та активізацію маркетингової діяльності. Визначено, що стратегічним пріоритетом для аграрного підприємства є впровадження технологічних інновацій, які дозволяють не лише знизити собівартість одиниці продукції за рахунок ресурсозбереження (зокрема, економії паливно-мастильних матеріалів), а й підвищити якісні характеристики продукції та продуктивність праці персоналу.

8. Проведена порівняльна оцінка експлуатації сучасної сільськогосподарської техніки (трактора Claas Atles 946) підтвердила високу ефективність заміщення морально застарілого парку машин. Розрахунки свідчать про можливість отримання щорічної економії на рівні 82,75 тис. грн лише на технологічних операціях, що в сукупності з додатковими притоками від реалізації продукції формує стабільний грошовий потік. Апробація методики дисконтування грошових потоків показала, що запропонований інноваційний проєкт є фінансово спроможним: чиста теперішня вартість (NPV) є позитивною, а дисконтований індекс рентабельності (DPI) становить 1,05, що перевищує граничне значення. Внутрішня норма прибутку (IRR = 11,04%) перевищує бар'єрну ставку в 10%, підтверджуючи здатність проєкту генерувати додаткову вартість.

9. Доведено, що формування адаптивної моделі управління рентабельністю, яка базується на безперервному моніторингу витрат та інвестиційній активності, є необхідною умовою для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності та фінансової стійкості ТОВ «Веселе-Агро» в умовах мінливої економічної кон'юнктури аграрного сектору.

Отже, гіпотезу даного дослідження підтверджено за отриманими результатами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базілінська О. Я., Панченко О. І. Управління рентабельністю підприємств в умовах нестаціонарної економіки. *Бізнес Інформ*. 2020. № 3. С. 360-365.
2. Батченко Л. В., Гончар Л. О., Лясківська В. М. Оптимізація управління прибутком та рентабельністю підприємств сфери туристичного бізнесу: прикладний аспект. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2020. Т. 25, Вип. 5. С. 55-61.
3. Вовк О. М. Прибуток та рентабельність як детермінанти розвитку підприємства. Ковальчук А. М., Комісаренко Я. І., Джулай А. В. *Modern economics*. 2020. № 21. С. 37-44.
4. Гаватюк Л. С., Пілат А. К. Удосконалення системи управління рентабельністю як умова ефективного функціонування підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 2. С. 47-50.
5. Галаган Т. І., Кратік А. М. Рентабельність виробництва у воєнний період. *Агросвіт*. 2024. № 21. С. 119-123.
6. Ганзюк С. М., Якубович Т. О. Вплив євроінтеграції на зовнішньоекономічну діяльність та рентабельність українських підприємств. *Економічний простір*. 2020. № 160. С. 18-22.
7. Ганусич В. О., Левкулич В. В., Ганусич К. С. Рентабельність та прибутковість: концептуальні розбіжності у вітчизняному та зарубіжному фінансовому аналізі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 9. С. 161-168.
8. Дем'яненко Т. І. Управління прибутком і рентабельністю промислових підприємств та напрями його вдосконалення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2020. Вип. 41. С. 32-38.

9. Ізмайлова Н. В. Передумови та перші наслідки впливу коронакризи на рентабельність гірничо-видобувних підприємств. *Ефективна економіка*. 2020. № 12.
10. Ільченко С. В., Грищенко В. Ф., Грищенко І. В. Вплив людського капіталу на рентабельність підприємств водного транспорту України. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. 2023. Вип. 2. С. 14-23.
11. Кисіль Я. С. Рентабельність як основний показник ефективності управління активами підприємства. *Молодий вчений*. 2023. № 9. С. 18-21.
12. Кільницька О. С., Ткачук В. І., Єжова Л. В. Вплив цін сільськогосподарської продукції на її рентабельність у сільськогосподарських підприємствах України. *Ефективна економіка*. 2022. № 11.
13. Круглова О., Козуб В., Козуб С., Наумова Т., Акімова Н., Твердохліб К. Уплив економічних та неекономічних чинників на рентабельність підприємства. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. № 1. С. 193-205.
14. Логвинова М. О. Рентабельність сільського господарства Харківської області як показник його економічної ефективності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Географічні науки*. 2018. Вип. 8. С. 84-91.
15. Моторин Р. М., Приходько К. Р., Приходько М. Р. Аналіз впливу зовнішніх шоків на рентабельність активів суб'єктів господарювання України. *Статистика України*. 2024. № 1. С. 12-22.
16. Мунтят С. В., Грабовський О. Ю., Мунтян Л. В., Лунгул А. О., Журба М. А. Інгібітор нітрифікації, продуктивність та рентабельність застосування на сільськогосподарських культурах. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»* 2019. № 11(1). С. 50-55.
17. Олександренко І., Вальчишина В. Управління рентабельністю сільськогосподарських підприємств в Україні. *Економічний форум*. 2023. № 1. С. 138-145.

18. Павелко О. В., Попчук Д. О. Ліквідність, ділова активність і рентабельність: характеристика та особливості визначення окремих показників. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2022. Вип. 4. С. 115-131.

19. Печко В., Годнюк І., Шерстюк С. Фінансово-аналітичний базис управління рентабельністю виноградарських підприємств. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2025. № 1. С. 475–489.

20. Правдюк Н. Л. Рентабельність операційної діяльності підприємств: обліково-аналітичний аспект. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 12. С. 124-141.

21. Сибіна В. О., Кривуля П. В. Виявлення управлінських цілей між продуктивністю та рентабельністю капіталу у разі впровадження заходів раціоналізації несинхронізованих потокових ліній. *Наукові вісті Дніпровського університету*. 2023. № 24

22. Тешева Л. В., Тешева Л. В., Титаренко В. В. Основні засади формування механізму управління рентабельністю підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 27(2). С. 31-35.

23. Чемчикаленко Р. А., Смолякова А. А. Напрями підвищення ефективності управління рентабельністю підприємства (на прикладі підприємств торгівлі). *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 33. С. 329-334

24. Ярмак О. В., Коваль О. М. Рентабельність як показники ефективності підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2020. № 18(2). С.46-49.

25. Адреса досвіду: ТОВ «Веселе-Агро». Департамент агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації. URL: <https://agrovolya.gov.ua/news/adresa-dosvidu-tov-vesele-agro>

26. ТОВ «Веселе-Агро». Інтернет-портал «Youcontrol». URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/34973979/

27. Управління персоналом : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. / О. М. Шубалий, Н. Т. Рудь, А. І. Гордійчук, І. В. Шубала, М. І. Дзямучич, О.А.

Хілуха, П.М. Косінський; за заг. ред. О. М. Шубалого. Луцьк : ЛНТУ, 2023. 414 с.

28. Фінанси підприємств: навч. посібник / за ред. Г. Я. Аніловської, І. Б. Висоцької. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 440 с.

29. Чигріна К. О. Рентабельність підприємства та шляхи її підвищення. Міжнародний науковий журнал Науковий огляд. 2015. №2. С. 12.

30. Шандова Н. В., Мешкова-Кравченко Н. В., Латкіна С. А. Економіка підприємства: навч. посіб. для студентів закл. вищ. освіти. Херсон : Вишемирський В. С., 2021. 335 с.

ДОДАТКИ

Додаток А
Фора № 1 „Баланс”
ТОВ «Веселе-Агро»

Додаток Б
Фора № 2 „Звіт про фінансові результати”
ТОВ «Веселе-Агро»